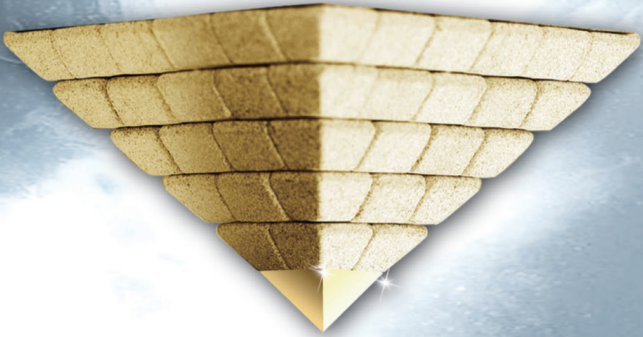

müslüman türk'ün
ahlâk ve meslek okulu

AHİLİK

H. Mustafa GENÇ

SAMSUN 2013

Canik Belediyesi Kùltür Yayınları

mùslùman tùrkùn
ahlâk ve meslek okulu

AHİLİK

H. Mustafa GENÇ
Samsun - 2011

CANIK BELEDİYESİ KÜLTÜR YAYINLARI

YAZARIN ÖTEKİ ESERLERİ

- 1- Ziya Gökalp ve Türkçülük
- 2- Allah Vardır ve "O" Birdir
- 3- İslamcı Gence Notlar
- 4- İslami Tesettür (İngilizce-Türkçe)
- 5- Akaid ve İbadet
- 6- Yaradılış ve Evrim Teorileri
- 7- Devlet ve Politika
- 8- Teşkilat ve Teşkilatçılık
- 9- İslam'a Göre Örtü ve Örtünme
- 10- İnsan Hakları ve Demokrasi
- 11- 75. Yılda Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Samsun Eğitimi (Komisyon)
- 12- Hz. Muhammed (sav)'in Hayatı
- 13- Sünnet -Yeri ve Önemi-
- 14- Akaid ve Fıkıh Açısından İslam Dininin Temel İlkeleri (Almanca)
- 15- Atatürk ve Demokrasi (Komisyon)
- 16- Kültürümüzde ve Batı'da Toplam Kalite Yönetimi
- 17- 333 Soruda İslam'ın Son Peygamberi
- 18- Politikada Toplam Kalite Yönetimi
- 19- Sorulu-Cevaplı Temel Dini Bilgiler
- 20- Dünden Bugüne Ermeni Olayları ve Soykırım Yalanı
- 21- Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi El Kitabı
- 22- İstiklal Marşı ve Mehmet Akif
- 23- Lise 3. sınıf İnkılap Tarihi Ders Kitabı (komisyon)
- 24- Ahilik

Yazarla İletişim : genccmedya55@hotmail.com

Dizgi : İshak AŞAR

Baskı : Güven Ofset Lütfiye Akca
Saitbey Mh. Çukurçeşme Sk. No: 12
İlkadım / SAMSUN

Sertifika No : 18324 - 2011 Samsun

Baskı Tarihi : Temmuz 2013

Canik Belediyesi'nin Kültür Hizmetidir

Para ile satılmaz

0362 228 14 15

İ Ç İ N D E K İ L E R

AHİLİK	7
Ahi Birliklerinin Ortaya Çıkışı.....	8
Ahiliğin Kurucusu ve Hayatı	9
Ahiliğin Kavram ve Örgüt Olarak Kaynağı.....	10
Fütüvvetçilik	11

AHİLERİN OSMANLI DEVLETİ’NİN KURULUŞ ve YÜKSELİŞİNDE ETKİLERİ	15
1- Gaziyan-ı Rum	16
2- Bacıyan-ı Rum (Mücahit Anadolu Kadınları Derneği).....	16
3- Abdalan-ı Rum (Dervişler Topluluğu Örgütü).....	17
4- Ahiyan-ı Rum (Anadolu Ahileri)	17

AHİLİĞİN OSMANLI DEVLETİ’NİN SOSYAL HAYATINA ETKİLERİ.....	21
---	-----------

İBN-İ BUTTUTA’YA GÖRE ANADOLU’DA AHİLER (1304-1369)	25
İbn-i Battuta Ladik’te Ahilerle.....	27
İbn-i Battuta Bolu’da Ahilerle.....	29

AHİLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ	31
Ticaret Ahlakında Yasaklanan Hususlar.....	32
Ahilerde yedi kapıya bağlamak ve yedi kapıyı açmak.....	33
Ahilerin Kızlarına Öğütleri.....	33
Ahlak İlkeleri	34
Ahilere Ne Gerek?.....	37

AHİLERDE EĞİTİM	39
Ahilerde Askeri ve Siyasi Eğitim	43
Günümüzde Durum	43

AHİ OLAMAYACAK KİŞİLER	45
Ahilerde Meslek Pirleri	46
AHİLERDE STATÜ	49
Ahilerde Hiyerarşi	49
1- Yamaklık	50
2- Çıraklık	50
Çırak Olmanın Ahlaki İlkeleri.....	50
Çırakların Özellikleri.....	51
Çırakların İşyerinde Görevleri	52
3- Kalfalık	52
Ahilerde Kalfalıktan Ustalığa Yükseltilenin Kulağına .	
Söylenen Sözler ve Verilen Öğütler.....	53
4- Ustalık.....	53
Kalfanın Ustalığa Yüксеlebilmese İçin Kazanmak	
Zorunda Olduğu Nitelikler	54
Kalfalık ve Ustalık Törenlerinde Verilen Öğütlerden	
Bazı Örnekler	56
5- Yiğitbaşılık.....	58
6- Kethüdalık (Ahibabalık)	58
7- Kâhya	59
AHİLERİN İŞYERLERİNE ASTIKLARI	
BAZI LEVHALAR ve ANLAMLARI	61
SÜLEMİ FÜTÜVVETNAMESİ'NE GÖRE	
AHİLERİN BAZI ÖZELLİKLERİ	69
DARENDE-İ HAMZA EFENDİ'NİN RİSALE-İ BEY'Ü	
ŞİRA'SINA GÖRE SATMA ve SATMA ALMA	
KONUSUNDA AHİLİK İLKELERİ	83
AHİLERİN ÇÖZÜLÜŞÜ ve YIKILIŞI.....	91

AHİLİK

Tanım: Ahi sözcüğü Arapça olup sözlük anlamı **“kardeşim”** demektir.

Terim olarak ise ahilik; 13. yy.’dan 20. yy. başlarına kadar Anadolu’daki esnaf ve sanatkâr birliklerine verilen ad olmaktadır.

Ahilik Anadolu’da gelişen Türk-İslam kültürüne özgü bir esnaf ve sanatkâr örgütüdür. Bu örgüt, Anadolu’daki kent, kasaba ve köylere kadar yayılmıştır. Esnaf ve sanatkârların eleman yetiştirmelerinden, ürettikleri malların fiyat ve kalitesine kadar her türlü ürün, eleman, kalite ve ahlak yapısı dâhil her yönü ile denetler ve düzenlerdi ⁽¹⁾.

Ahi sözcüğü, terim olarak Türkçedeki eli açık, konuksever ve yiğit anlamına gelen

“akı” sözcüğü ile eş anlamlı olduğuna dikkat çeken bilim adamları olmuştur. Bu nedenledir ki, Türkler İslam dinine girdikten sonra akı anlamında olmak üzere ahi sözcüğünü kullanmaya başlamışlardır⁽²⁾.

Ahi Birliklerinin Ortaya Çıkışı

Ahilik, Orta Asya’dan Anadolu’ya gelen Türklerin zorunlu olarak örgütlenmesinin adıdır. Müslüman olan Türkler 10. yüzyıldan itibaren kitleler halinde Orta Asya’dan Anadolu’ya gelmeye başlamışlardır. Anadolu’ya gelen Müslüman Türkler, buraya sadece siyasi egemenliği değil, kendi sosyal yapılarını da getiriyorlardı. Selçuklu Sultanları Anadolu’da yeni bir bölgeyi fethettikleri zaman ilk iş olarak orada cami, medrese ve zaviyeler inşa ediyorlardı. Bu bölgelere sanat ve ticaret erbabı yerleştiriyorlardı. Anadolu’ya gelen Türklerin çoğunluğu yerleşik hayat tarzına yabancıydı. Bunlar şehirlerde yaşayanları hor görürler ve onlara “**tembel**” anlamına gelen “**yatuk**” derlerdi.

İslami hayat tarzına uyum sağlamak amacıyla hazırlanan köylerin yanı sıra Anadolu’daki eski yerleşme birimleri olan kasaba ve şehirlere de yerleştirilen Türkler, buralardaki yerleşik hayat değerleriyle yüz yüze gelmişlerdir. İslami hayat değerleri ile ilgili yönüyle Anadolu’da karşılaşmışlardı. Türklerin kitle halinde yerleşik hayat tarzına geçmesi ekonomik yapıda da önemli değişikliklere yol açtı. Yeni hayat tarzında tarımın yanı sıra, esnaf ve sanatkârların da önemli bir yeri vardı. Ancak, Türkler Anadolu’daki

şehirlere yerleşirken bu bölgede el sanatları ve ticaret, Bizans'ın geliştirdiği loncalara bağlı Rum ve Ermenilerin tekelindeydi. Asya'dan gelme sanatkâr ve tüccar Türklerin, yerli halk ve sanatkârlar karşısında tutunabilmeleri ve onlarla yarışabilmeleri ancak kuracakları teşkilatla mümkün olabilirdi. Bu şekilde kendi aralarında dayanışma sağlayarak iyi, sağlam ve standart mal yapıp satabileceklerdi. Ahi birlikleri bu şartların tabii sonucu olarak ortaya çıkmış ve Müslüman-Türk toplumlarında önemli fonksiyonları olmuştur.

Ahiliğin Kurucusu ve Hayatı

Anadolu'da Ahilik XI. yüzyıllarda bu adla ilk defa ortaya çıkmış olsa bile Ahiliğin Anadolu'da kurulmasında ve örgütlenmesinde en büyük payın Ahi Evran'da olduğu kabul edilir. Asıl adı Şeyh Nasirüddin Ebü'l-Hakayık Mahmud b. Ahmed olan Ahiliğin kurucusu Anadolu'da Ahi Evran olarak bilinir. Asya içlerinden Anadolu'ya gelen mutasavvıflardan biri olan Ahi Evran, bir müddet Denizli, Konya ve Kayseri'de ikamet ettikten sonra birçok şehir ve kasabayı gezerek ahilik teşkilatının kuruluşunda ve yayılışında önemli rol oynadı. Sonradan Kırşehir'e yerleşti ve ölümüne kadar burada kaldı. Ahi Evran'nın yerleştiği yerlerde deri atölyesi açarak debbağlık yapmıştır. Bu nedenledir ki; Türk debbağlarının piri (ilk kurucusu) kabul edilmiş ve silsilenameleri Ahi Evran'a dayandırılmıştır. Çeşitli araştırmalarda ölümünün yahut öldürülüşünün tarihi 1262 ya da 1300-1317 yılları olarak verilen Ahi Evran'ı hem Hacı Bektaş-ı Veli ve hem de Mevlana Celaleddin-i Rumi (1207-1273) ile çağdaş

olduğu belirtilmektedir⁽³⁾.

Ahiliğin Kavram ve Örgüt Olarak Kaynağı

Ahiliğin kaynağı, dayandığı temel felsefe, İslam'ın toprağından ve ikliminden beslenmiş olan tasavvufun toplumsal, sosyal örgütlenme şekillerinden biri olan Fütüvvetçiliktir. Bazı Türk yazarların ve batılı oryantalistlerin ifadelerinde “**ahi**” sözcüğünün, Türkçedeki “**eli açık, cömert, yiğit**” anlamlarına gelen “**akı**” sözcüğünden geldiğine dair ifadeler vardır. “**Ahi**” sözcüğü Arapçada “**kardeşim**” anlamında olup İslam kardeşliğini ifade eder. Kur'an-ı Kerim'de “**Müslümanlar ancak kardeşirler... (Hüccurat Suresi/10)**” ayet-i kerimesinin ifade ettiği kardeşliğin değişik şekilde, daha yakın ve sıcak bir ifade ile dile getirilmesidir. Özellikle tasavvufta aynı tarikata girmiş Müslümanlar birbirlerine “**ihvan (kardeş)**” şeklinde seslenirler.

Olgunlaşmanın, kemale ermenin ilk basamağı “**ihvanda**” yok olma “**fenafilihvan**” olarak gösterilir. Günümüzde yaşayan tarikatlarda bile aynı üslup egemendir ve aynı kavramlar kullanılır. Ancak “**ahi**” sözcüğünün yerleşmesinde, şekil ve anlam benzerliği olan “**akı**” sözcüğünün katkısı olduğunu söylemek mümkündür. Ahilik bir tasavvuf kavramı olan Fütüvvet'in Anadolu'da görünen şekillerindedir. Eldeki kaynakların verdiği bilgilere göre Anadolu'daki ahilik, doğudaki fütüvvetçiliğe benzer bir kuruluş halinde faaliyette bulunmakta görünüyor. Başka bir ifade ile bu kuruluş, ahilik ile bilinen biçimini almadan önce Anadolu'da fütüvvetçilik örgütü

halinde faaliyette bulunuyordu. Bu nedenle, fütüvvetçiliğin kökeni ve niteliği anlaşılmadan ahilik anlaşılamaz ⁽⁴⁾.

Fütüvvetçilik

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi ahiliğin kaynağı fütüvvetçilik, dayandığı ilkeler de İslam'dan kaynaklanan fütüvvetnamelerdeki dini, sosyal ve ekonomik ilkelerdir.

Feta sözlükte, “**genç, yiğit, cömert**”, **fütüvvet** ise “**gençlik, kahramanlık, cömertlik**” anlamlarına gelir. Kur'an-ı Kerim'de feta, Hz. İbrahim(a.s.)'in Allah'ın birliğine inanıp, putları kırıp Nemrut'a karşı yiğitlik ve mertlik gösterdiği için bu anlamda kullanılmıştır.

Fütüvvetten tasavvufi bir terim olarak ilk söz eden Ca'fer es Sadık'dır. Bu konuda, “**Bize göre fütüvvet ele geçen bir şeyi tercihen başkalarının istifadesine sunmak, ele geçmeyen bir şey için de şükretmektir.**” dediği bilinmektedir ⁽⁵⁾.

Cürcani'nin Tarifat'ında fütüvvet, “**Halkı dünya ve ahrette kendi nefsine tercih etmektir**” şeklinde izah edilmiştir.

Fütüvvetin tekili “**feta**”, çoğulu ise “**fityan**”dır. Genel olarak feta ve fütüvvet kelimeleri sufi ve tasavvufi anlamında kullanılır. Ancak bunlardan daha çok sufi anlayışta bulunan “**fedakârlık, diğerkâmlık, iyilik, yardım, insan severlik, hoşgörü ve nefsine söz geçirme**” gibi nitelikler kastedilir. Böylece gerçek yiğitlik kahramanlık, cesaret ve mertliğin bu ve benzeri niteliklere sahip

olmayı gerektirdiği anlatılmak istenir. Bu husus dikkate alındığında sufilerin kendilerine has hümanizm düşüncelerini fütüvvet kavramı çerçevesinde geliştirdikleri görülür.

Ebu Bekir el-Verrak'a göre fütüvvet, kişinin hasmının olmaması, yani herkesle iyi geçinmesi ve herkesle barışık olması, sofrasında yemek yiyen mümin ile kâfir arasında ayırım gözetmemesidir⁽⁶⁾.

Mecusi'yi misafir etmekten kaçınan Hz. İbrahim'in ilahi uyarıya maruz kalması da fütüvvetin insani içeriğini ifade eden güzel bir örnektir⁽⁷⁾.

Sehl b. Abdullah, "**Fütüvvet sünnete uymaktır**" diyerek bu kavramın dinle olan ilişkisine dikkat çekmiştir.

Hace Abdullah-ı Herevi fütüvveti "**Başkalarının hatalarını görmezlikten gelmek, kötülük yapana gönül hoşluğu ile iyilik etmek ve Allah'tan başkasına iltifat etmemek**" şeklinde üç kısma ayırmıştır. Hallac-ı Mansur ise fütüvveti, "**Bir dava sahibi olmak ve neye mal olursa olsun bu davadan geri dönmemek**" diye tarif eder. Hallac bu anlayışını daha da ileri götürerek iblis ve Firavun'u bile fütüvvet ehli sayar. Çünkü iblis lanetlenme, Firavun da boğulma pahasına iddialarından vazgeçmemişlerdir. Ancak Hallac'a göre batıl bir davadan vazgeçmemek hak bir davadan vazgeçmemeye göre eksik bir fütüvvetir.

Sufiler, temel ahlaki değerleri ve en önemli faziletleri fütüvvet kelimesine yükleyerek onu

tasavvufun temel kavramlarından biri haline getirmişlerdir. Sülemi fütüvveti, **“Hz. Âdem gibi özür dilemek, Hz. Nuh gibi iyi, Hz. Musa gibi ihlâslı, Hz. Eyyub gibi sabırlı, Hz. Davud gibi cömert, Hz. Muhammed gibi merhametli, Hz. Ebu Bekir gibi hamiyetli, Hz. Osman gibi hayâlî, Hz. Ali gibi bilgili olmak”** şeklinde tarif ederken fütüvvetin bu kapsam genişliğine işaret etmiştir⁽⁸⁾.

“Fütüvvet, mekarim-i ahlaktır” denilirken de bu husus kastedilir. Muhyiddin İbnü'l-Arabi fütüvveti ilahi bir vasıf olarak görür. Her ne kadar Allah'ın fütüvvet lafzından türeyen bir ismi yoksa da her şeyin O'na muhtaç olup O'nun hiçbir şeye ihtiyacı olmaması, herhangi bir karşılık beklemeden âlemi ve onda var olan her şeyi yaratmış olması ilahi fütüvveti gösterir⁽⁹⁾.

Fütüvvet kavramı Sünni tasavvuf çerçevesinde ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Sülemi, Herevi, Sühreverdi gibi fütüvvete dair eser yazan, Kuşeyri ve Hücviri gibi eserlerinde fütüvvete ayrı birer bölüm ayıran mutasavvıfların Sünniler arasından çıkması da bunu gösterir. Abbasi Halifesi Nasır-Lidinillah'ın teşkilatlandırarak kendine bağladığı fütüvvet kurumu da Şii temayüller taşımakla birlikte aslında Sünni fütüvvet anlayışına dayanıyordu. Fütüvvet ehlinin teşkilatlı dönemde şed (kemer) kuşanmaları, şalvar giymeleri, tuzlu su içmeleri, her sanatın bir piri olduğuna inanmaları, aralarında örgütlenip disiplin içinde mesleklerini icra etmeleri, birbirlerini kardeş bilerek iki feta arasında özel bir kardeşlik kurmaları,

“Ali’den başka feta, zülfikardan başka kılıç yoktur” deyip Hz. Ali’yi pir ve baş feta kabul etmeleri farklı bir hüviyet göstermeleri sebep olmuştur⁽¹⁰⁾. Peygamber (sav)’e göre fütüvvet; sözü doğru, vefalı, emniyetli, merhametli, yoksul, nitelikli, vergili, misafirperver, iyi şeylerde bulunur, hayâlî erlerin yoludur⁽¹¹⁾.

AHİLERİN OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULUŞ VE YÜKSELİŞİNDE ETKİLERİ

Osmanlı Devleti'nin kurucularından olan Oğuzların Kayı Boyu, Bizans sınırları boyunca yerleştikleri yıllarda Anadolu'da birtakım tasavvuf akımları oldukça yaygın ve etkin durumda idi. Özellikle bu dönem, Selçukluların yıkılış sürecine girdiği, Anadolu'da siyasi otorite boşluğu nedeniyle anarşinin ve kardeş kavgalarının hüküm sürdüğü dönem olması, yaygın bazı tasavvuf akımlarının güçlenmesine ortam hazırlamıştır. Tasavvuf önderleri Anadolu'da egemen olan anarşi(fetret -kardeş kavgası) karşısında adeta bir sığınak görevi yerine getirmekte idiler. Denilebilir ki; tasavvuf akımları, toplumda meydana gelmiş siyasi boşluğu dolduruyor ve düzeni sağlıyorlardı. Osmanlı Beyliği topraklarında özellikle Ahilik, yaygın bir ahlak ve meslek okulu olarak etkin bir konumdaydı.

Ahiliğin ve Ahi reislerinin ilk Osmanlı padişahları üzerinde de ciddi etkileri olduğu bilinmektedir.

Prof. Dr. Fuad Köprülü, Osmanlı Devletinin kuruluşunda önemli katkılarından söz ettiği dört sınıftan birinin Ahiler olduğunu söyler⁽¹²⁾. Diğerleri ise Gazi'ler (Gaziyan-ı Rum), Bacıyan-ı Rum, Alpler (Alplar) ve Abdalan-ı Rum'dur.

1- Gaziyan-ı Rum

Aşık Paşazade'nin Gaziyan-ı Rum, başka kaynaklarda Alplar, Alp-erenler olarak söz ettikleri bu sınıf yalnız Anadolu Selçuklu İmparatorluğunun çökmesi döneminde değil, daha ilk Anadolu fetihleri sırasında var olan sosyal bir cihat örgütü idi. Alp unvanı Türkler tarafından İslamiyet'i kabul etmeden önce de **"kahraman, savaşkan"** anlamında kullanılmaktaydı. Bazen ikisi birlikte, bazen de tek başına Gazi unvanı kullanılırdı. Bu unvan din mücahitlerine özgü şerefli bir lakap olarak kabul edilirdi. Gaziyan-ı Rum, sınırdan sınıra dolaşan ömürlerini Allah rızası için milletlerine adayan kişilerdi.

2-Bacıyan-ı Rum (Mücahit Anadolu

Kadınları Derneği)

Bunlar silahlı ve savaşan kadınlar olup gerektiğinde erkeklerin yanında savaşır, yurdun sınırlarını savunur, fetihlere iştirak ederler, dini aydınlatma görevlerini yerine getirirlerdi. Mevcut kaynaklara bakıldığında Bacıyan-ı Rum'un (Anadolu Bacıyan-ı Rum'un) daha önceki Türkmen kadınlarının tipik özelliklerini

sürdürdüğü anlaşılır. İhtilafli olmakla birlikte bazı araştırmacılar tarafından Anadolu Selçukluları döneminde, sosyal zümrelerden birisi olarak görülen **“Bacıyan-ı Rum (Anadolu Bacıları)”** XIII. yüzyılın ikinci yarısında ve iki asır içinde dağılmış bir kadın teşkilatıdır. Kadınların üretimde ve sosyal hayatta organize olmasını sağlayan bu teşkilatın **“Ahiyan-ı Rum’un (Anadolu Ahileri)”** kurucusu Ahi Evran’ın eşi Fatma Bacı tarafından kurulduğu tahmin edilmektedir. (Türkler, 5 / 402 Yeni Türkiye Y: Ankara, 2002)

3- Abdalan-ı Rum (Dervişler Topluluğu Örgütü)

Bazı kaynaklarda Horasan Erenleri olarak adlandırılan bu sınıf çeşitli tarikatlara mensup yalnız Allah rızası için gönül fatihi olarak tanınan, İslamiyet’i fikren ve fiilen yaşayan, ahlak, edep ve davranışlarıyla çevrelerine örnek olan kişilerdir.

4- Ahiyan-ı Rum (Anadolu Ahileri)

Prof. Dr. Fuad Köprülü’nün Aşık Paşazade’den naklen, Osmanlı Devleti’nin kuruluşunda etkili olduğunu söylediği dört sınıftan biri de Ahilerdir. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Osmanlı Devleti’nin kuruluşunun ilk yıllarında Anadolu’da en etkin dini, ekonomik ve sosyal kuruluş Ahiler idi. Devletin kurucusu Osman Gazi zamanında beylik toprakları içinde en etkili Ahi Reisi Şeyh Edebali, aynı zamanda Osman Bey’in kayınbabasıydı. Osman Bey, bu sözü geçerli etkin Ahi Şeyhi’nin kızı ile evlenmeden önce

de irtibat kurarak zaviyesine devam etmiş ve ondan manen yararlanmışır.

İbn Battüta, bilhassa, Anadolu'nun belli başlı merkezlerinde, Antalya, Burdur, Gölhisar, Ladik, Milas, Barcın, Konya, Niğde, Aksaray, Kayseri, Sivas Gümüş, Erzincan, Erzurum, Birgi, Tire, Manisa, Balıkesir, Bursa, Gerede, Geyve, Yenice, Mudurnu, Bolu, Kastamonu, Sinop'ta Ahiyat al-fit yan **"Kardeş Yiğitler"** adını verdiği bu zümrenin zaviyelerinden bahsetmekte ve Anadolu da her Türkmen kasabasında, köyünde bunlara rastlandığını söylemektedir. Filhakika, **gerek toponimi tetkikatı, gerek kitabeler ve mezar kitabeleri, sonra vakfiyeler, resmi kayıtlar ve nihayet muhtelif tarihi kaynaklar, bu teşkilatın Anadolu'nun her tarafına, hatta Anadolu ile sıkı ilişkisi olan Azerbaycan'a ve Kırım'ın sahil şehirlerine kadar yayıldığını gösteriyor.** Gerçi, Ahi teşkilatı yalnız şehirlerde değil, köylerde, uçlarda da vardı. Hatta bu suretle Alplar teşkilatı ile de temas ederek içine girdiği için hem Ahi, hem Alp sıfatlarını taşıyan, yani her iki zümreye de birden mensup olan kimselere rastlıyoruz. Tıpkı, büyük merkezlerdeki esnaf korporasyonları ile fütüvvet teşkilatının müteakiben birbirinin içine girmeleri gibi... İbn Battüta teşkilatının bekâr gençlerden meydana geldiğini ve içlerinden seçilmiş Ahi lakaplı bir reis tarafından idare edilen zümreler olduğunu söylüyor. Fakat kitabeler, mezar taşları, vakfiyeler özetle her türlü tarihi kaynaklar gösteriyor ki Ahiler, yani bu teşkilatın başındaki adamlar, İbn Battüta'nın dediği gibi yalnız genç ve bekâr işçiler değildir. Bunların

evli oldukları, büyük emirlerin hatta büyük hükümdarların saygısını kazandıkları, büyük servet ve nüfuz sahibi buldukları, içlerinde yüksek idari mevkilere geçmiş adamların bulunduğu bilinmektedir.

Devlet idaresinin bozulduğu, anarşinin baş gösterdiği zamanlarda, yani intikal devrelerinde, ellerindeki teşkilata dayanan Ahiler yani fütüvvet reisleri, şehirlerin yönetimini ellerine alıyor ve eski yönetimlerden yeni yönetime geçişin şehir için büyük bir sarsıntıya meydan vermemesine çalışıyorlardı. Böyle bir teşkilatın, hele anarşi devrelerinde, nasıl bir kuvvet ve ne kadar gerekli olduğu meydandadır. Yönetim örgütünün gelişmediği o devirlerde, küçük kasabalarda devlet kuvvetini değil, fakat en mühim yerel halk yönetimini temsil edenler onlardı.

Velidi Togan da bu konuda , **“Türkistan ’da bilinen lonca örgütünün, Önasya fütüvvet örgütleriyle irtibatı sonucunda Anadolu’da almış oldu gelişmiş şekli demek olan AHİLİK, Osmanlı Beylerini de içine almıştı”** demektedir⁽¹³⁾. İlk Osmanlı padişahlarının Ahilikle ne kadar iç içe olup kaynaştıklarını, Murat Hüdavendigâr’a ait şu belge ile de anlamak mümkün olmaktadır. Bu belge bir icazetname (diploma) ve vakıfnamedir ki, Murat Hüdavendigâr tarafından Gelibolu’daki Ahi Reislerinden Ahi Musa’ya 767 Recep tarihinde verilmiştir. (...Ahilerden kuşandığım kuşağı Ahi Musa’ya kendü elümle kuşadup Malkara’da Ahi diktim...) Bundan anlaşılıyor ki, Osmanlı padişahlarından Murat Hüdavendigâr Ahi Reislerinden idi⁽¹⁴⁾.

Yukarıda görüldüğü gibi Osmanlı Devleti maddi ve manevi dört temel üzerinde inşa edilmiştir. Şeyh Edebali'nin de ifadesiyle, devletin yaşaması ve bekası için öncelikle unsurlar yaşatılmıştır. İnsanı esas alan manevi sistemlerin rehberliğinde ilerlemiştir. Birkaç yüzyılda ulaştığı- yayıldığı topraklar üzerinde bugün 45 devletten fazla devlet bulunmaktadır. Bunu, insana öncelik veren, hedefinde insanın mutluluğunu koyan dini, sosyal, siyasi ve ekonomi politikalar üreten ve uygulayan anlayışa borçludur. Osmanlı, bunu planlar ve uygularken, sahip olduğu evrensel ilkelerle iki önemli vizyonu yakalamaya çalışmıştır. Bunlardan birincisi, "**Nizam-ı Âlem**" (bütün dünyaya düzen) adalet getirmekle, diğeri ise "**Devlet Ebed Müddet**" (Ebedi devlet)yani kıyamete kadar devam edecek bir devlet nizamıydı. Çalışan ve savaşan bu amaçla çalışmış ve savaşmıştır.

AHİLİĞİN OSMANLI DEVLETİ'NİN SOSYAL HAYATINA ETKİLERİ

Ahilik örgütünün 13. yüzyıldan itibaren çok yönlü olarak Türk dünyasının sosyal hayatında düzenleyici etkisi büyük olmuştur.

Bunların başlıcaları şunlardır:

1. Yetişmekte olan gençliğe sahip çıkarak göç ve savaş etkisiyle ortaya çıkan çalkantılar sonucu kötü akımların ve ahlaksızlıkların kurbanı olmaktan kurtarmış, onları iş-güç ve sanat sahibi olmalarına katkı sağlamıştır. Ülkenin zengin ve saygılı kişileri olan ahilik kurucuları, bütün güçlerini ve çabalarını, ülkenin her türlü sanat erbabını bir örgüt etrafında toplayıp onları zaviyelere bağlayarak manevi ve ahlaki yönden yüceltmek istemişler, bunda da çok başarılı olmuşlardır⁽¹⁵⁾.

2. Yeni kurulmuş Osmanlı Devleti'nin hem kendi iç güvenliğini sağlamak, hem de fetihlere devam edebilmesi için askeri güce ihtiyacı vardı. Ahiler İslami ahlakla donanmış organize örgüt oldukları için Osmanlı Devleti'nin iç güvenliğine ve askeri gücüne katkı sağlamışlardır.

3. Ahilerin yamak, çırak, kalfa, usta hiyerarşisi baba-evlat ilişkisi gibi candan bağlarla birbirlerine bağlı oldukları için sanatların sağlam ahlaki ve mesleki temeller üzerinde oturtulmasına büyük katkıları olmuştur.

4. Esnaf ve sanatkârlıkta önemli bir sorun olan üretici-tüketici dengesini kurarak birbirleriyle sürtüşmelerini önlemişlerdir. Böylelikle üretici- tüketici çıkar ilişkilerini ve dengesini kurarak toplumda barışı sağlamışlardır.

5. Kentlerden en ücra köylere kadar ülkenin her tarafına yayılmış ve örgütlenmiş ahiler, toplanma ve eğitim yerleri için zaviyeler, misafirleri ağırlamak içinde konukevleri yapmışlardır. Böylelikle yüzyıllar boyu devam eden göçlerle Anadolu'ya gelen Türk gruplarını ve ailelerini eğitmişler, onları yetiştirmekle birlikte yeme, içme ve barınma ihtiyaçlarını sağlayarak ticaretin sağlıklı gelişmesine katkı sağlamışlardır.

6. Ahilerin eğitilmiş, örgütlü ve İslami ahlakla donanmış olduklarından Osmanlı Devleti yönetimi bunlardan yararlanmışır⁽¹⁶⁾. Ülkenin her tarafına yayılmış Ahi örgütünün

kurmuş olduğu konukevi sistemiyle her köyde misafirleri ağırlayarak Anadolu'nun her yerinde hizmet ve eğitim alışkanlığı ile misafirperverlik duygularını geliştirmiştir. Bu tür güzel örnekler bu alandaki hizmetleri ve eğitimlerin somutlaşmasına yardımcı olmuş, kalıcılığını uzatmış, yetişen nesillerin bilincine yerleştirmiş, davranışa dönüştürmüştür.

7. Ahilik, belli yerlerde çöreklenip halka el açmayı istemediğı, hatta yasakladığı, bunun için de her ahinin mutlaka bir işinin ve sanatının olmasını istediğı içindir ki, üretici, bilinçli ve çalışkan bireylerin yetişmesini sağlamıştır. Bunun için de iş başını kutsal, yararlı işi namaz derecesinde ibadetten saymak ahilikte köklü bir inanış olmuş , **“namaz mümine, işbaşı ahiye miraç”** denilmiştir. İkisinin de kusursuz yapılması durumunda yararlı insan olacağına inanılmıştır^(17a).

İBN-İ BATTUTA'YA GÖRE ANADOLU'DA AHİLER(1304-1369)

14. yy ilk yarısında Anadolu'ya gelen Fas'lı seyyah İbn-i Battuta Ahilerden “**Dünyada bir eşi bulunmayan cemiyet**” şeklinde söz eder ve şöyle der:

Dünyada Bir Eşi Daha Bulunmayan Bir Cemiyet: AHİLER

Yolculuğumun bu bölümünde “Ahiler” denilen toplulukla tanıştım. Bilad-ı Rum'a yerleşmiş Türkmenlerin yaşadıkları her vilayete, her şehirde ve her yönde bulunan Ahiler, bekâr ve bunlar birbirleriyle çok sıkı bir dayanışma içindedirler. Her birinin halk içinde muteber birer mesleği vardır. Memleketlerine gelen yabancılara yakın bir ilgi gösterir; onların yiyecek ve içeceklerini temin eder;

konuklarının insani ihtiyaçlarını karşılamakta ellerinden gelen bütün itinaı gösterirler.

Öte yandan, yaşadıkları yerlerdeki zorbaları da yola getirir, herhangi bir sebeple bunlara iltihak eden kötöleri tek tek ortadan kaldırırılar. İşte, bu gibi hususlarda Ahilik cemiyetinin dünyada eşi ve benzeri yoktur.

Ahilerin bir araya gelerek oluşturduğu bu cemiyete “**Fütüvve**” (gençlik) adı verilir. Reis seçilen kimse bir zaviye yaptırarak içini halı, kilim, kandil ve diğer lüzumlu eşyalarla donatır. Arkadaşları gündüz çalışarak kazandıklarını ikindiden sonra reise getirirler. Bu para ile yiyecek-içecek ve zaviyede sarf olunan diğer ihtiyaç maddelerini satın alırlar. O gün yörelerine bir misafir gelirse onu zaviyelerinde ağırlar ve ortak sermayeleriyle aldıkları bu yiyeceklerle kendisine güzel bir ziyafet çekerler. O kimse yöreden gidinceye kadar da onların misafiri olur. Konuklarını uğurlarken arkasından raks eder ve nağmeler söylerler.

Ahiler, yörelerine yabancı bir misafir gelmediği zamanlarda da birbirlerinden kopmazlar, yine zaviyelerinde toplanıp yemek yerler. Sabahleyin düzenli olarak işlerine gider gün içinde kazandıklarını ikindiden sonra getirip reislerine verirler. Bunların reislerine verdikleri paraya “**fityan**” denir. “**Ahi**”, cemiyetin olduğu gibi aynı zamanda reisin de ismidir.

Ben İbn-i Battuta, dünyada bunlardan daha güzel ve daha hayırlı işler yapan kimseler görmedim. Şiraz ve İsfahan halkının hareketleri

bunlarınkine biraz benzemekte ise de, Ahiler, memleketlerine gelen ve giden yolculara yakın ilgi göstermek, şefkat ve iltifatta bulunmak onları bir hayli aşmış durumdadırlar.

Antalya'ya geledi henüz iki olmuştu ki bu Ahilerden biri Şeyh Şehabeddin-i Hamevi'nin yanına gelerek onunla Türkçe konuştu. O zaman hiç Türkçe bilmiyordum. Üzerinde yıpranmış bir elbise, başında da bir keçe külah vardı. Şeyh bana "Bu adamın ne dediğini biliyor musun?" diye sordu. Ne söylediğini anlayamadım dedim. "Seni ve arkadaşlarını yemeğe davet ediyor" demesiyle hayrete düştüm, ama o an için teklifi de kabul etmek zorunda kaldım. Ahi çıkıp gittikten sonra Şeyhe, "Görünen o ki bu adam fakirdir. Bizi ağırlamaya gücü yetmez. Kendisini rahatsız etmek istemeyiz dedim." Bunun üzerine Şeyh tebessüm etti ve "Bu konuda tereddüt etmene hiç gerek yok. Seni davet eden kişi Ahilerin reislerinden biridir. Kendisi kunduracıdır ve cömertliğiyle tanınmıştır. Yöredeki sanat sahiplerinden aşağı yukarı iki yüz arkadaşı vardır. Bunlar onu reis seçtiler ve bir zaviye inşa ettiler. Şimdi gündüz kazandıklarını gece sarf etmektedirler." diye cevap verdi.

İbn-i Battuta Ladik'te Ahilerle...

İbn-i Battuta, "**Ahiler Ladik'te de bizi şaşırtıyor**" diyor ve devam ediyor.

Beldeye girdiğimiz saatlerde, biz çarşıdan geçerken bazı kimseler dükkânlarından çıkıp hayvanlarımızın dizginlerine yapıştılar. Bir başka grup ise bunlara engel olmaya kalkıştı ve bu yüzden de aralarında kavga çıktı.

Hatta bazıları birbirlerine bıçak bile çekmeye kalkıştı. Ne söylediklerini anlayamadığımız için müthiş bir korkuya kapılarak, bölgede yol kesicilik yapan Germiyanlılarla karşılaştığımızı, bu şehrin onlara ait olduğunu ve mallarımızı elimizden almaya çalıştıklarını sandık.

Ortalıkta tam bir kargaşa yaşanıyordu. Bu sırada Cenab-ı Hak bizi Arapça bilen bir hacıya rast getirdi. Ondan, bu kişilerin bizden ne istediklerini sordum. “Korkmayın” dedi. “Bunlar Ahilerdir. Sizi ilk karşılayanlar Ahi Sinan’ın, diğerleri ise Ahi Duman’ın yoldaşlarıdır. Her iki grup da kendi zaviyelerine inmenizi istiyorlar!”

Olacak iş değildi. Eşkıya olmasından korktuğumuz bu adamların yegâne kavga nedeni, bizim hangi zaviyede ağırlanacağımızdı. Onların bu misafirperverliği karşısında gerçekten hayretler içinde kaldım. Nihayet, aralarında kur’a çekilmesi ve kur’a hangi tarafa isabet ederse o tarafın zaviyesine misafir olmamız kararlaştırıldı. Böylece aralarında sulh yapılmış oldu.

Kur’a Ahi Sinan’a düştü. Bu zat kur’anın kendilerine çıktığını haber alınca arkadaşlarından bir grupla gelip bizi karşıladı. Hep birlikte onun zaviyesine gittik. Bize çeşit çeşit yemekler getirdiler. Sonra Ahi Sinan bizi hamama götürdü. Bizzat kendisi hamama girerek benim için koşturduğu gibi, arkadaşlarından üçü dördü de bir arkadaşımın hizmetinde bulundu. Hamamdan çıktıktan sonra mükellef bir sofraya hazırlandı. Sofra türlü türlü yemekler, çeşit çeşit tatlılar ve bol

bol meyvelerle donatılmıştı. Yemeği yedikten sonra hafızlar Kur'an-ı kerim okudular. Ondan sonra hepsi sema ve raksa başladılar. Gelişimiz sultan'a haber verilmiş olduğundan, ertesi akşam da o bizi davet ediyordu. Davet sultan'ın yanımıza elçi olarak gönderdiği Kadı Alaaddin-i Kastomoni tarafından iletildi. Bu sebeple aşağıda açıklayacağımız üzere, kendisini ve oğlunu ziyarete gittik.

Zaviyeye döndüğümüz zaman, bu kez de dünkü kur'ayı kaybeden Ahi Duman ile arkadaşlarını bizleri bekler bulduk. Ekibimizi dostça buyur edip zaviyelerine götürdüler. Bunlar da aynen Ahi Sinan gibi yemek ve hamam ziyafetinde bulundular. Hatta fazladan bir jest yaparak, hamamdan çıktıktan sonra bize gül suyu döktüler. Sonra hep birlikte zaviyeye geldik; yine diğerleri gibi yemekler, tatlılar ve meyvelerle iltifat gösterdiler. Yemekten sonra Kur'an-ı Kerim okundu. Arkasından da sema ve raksa kalktılar. Bunların zaviyesinde de birkaç gün kalmış olduk.

İBN-İ BATTUTA Bolu'da Ahilerle

Yaşadığımız bin bir güçlükten sonra, yolumuz üzerindeki önemli duraklardan biri olan Bolu'ya nihayet varmıştık. Şehre yaklaştığımızda, bize ilk başta küçük gelen bir nehir gördük. Ama arkadaşlardan bazıları suya girdiklerinde akıntının şiddetli olduğunu hissettiler. Bununla beraber hepsi duyu geçti. Geriye küçük bir cariyeye kalmıştı. Onu karşıya geçirmeye ise kimse cesaret edemedi. Benim bineğim onlarınkinden daha güçlü olduğundan, cariyeyi atın terkisine alarak

karşıya geçmeye çalıştım. Suyun ortasına vardığım zaman atım dengesini kaybedip sürçtü. İkimizde suya düştük. Arkadaşlarım cariyeyi boğulmak üzereyken son anda kurtarıp karşı kıyıya çıkardılar. Ben ise nehri kendi başıma geçtim. Ancak kış günü buz gibi sulara girdimizden hepimiz ciddi şekilde hastalanma tehlikesi içindeydik.

Alelacele Bolu'nun merkezine giderek, beldedeki ahilerden birinin zaviyesine indik. Buradaki adetlere göre, zaviyelerin her bir köşesinde açılan ocaklarda kış boyunca ateş yakılır. Ateşlerin düzgün birer bacası olup, duman oradan dışarı çıkıp gider ve zaviyedekileri rahatsız etmez. Bacaya orada "**Buhayri**" derler ki, çoğulu "**Buhara**"dır.

Sırılsıklam bir halde zaviyeye girdiğimiz zaman ocaklar yanıyordu. Hemen elbiselerimizi değiştirerek ateşin karşısında ısındık. Ahi bizlere yemek ve çeşitli meyveler getirdi. Nadirattan olan birkaç kötü huylu insan haricinde, yeniden Türk konukseverliğiyle karşılaşmıştık. Cenab-ı Hak cömert ve hamiyet sahibi olan, yabancılara şefkat ve merhameti esirgemeyen, misafirlerine iyilikle muamele ederek muhabbet gösteren şu taifeyi daima hayırla mükâfatlandırın. Allah bütün Ahi'lerden razı olsun. Bilinmelidir ki onlardan herhangi birinin zaviyesine adım atan bir yabancı, en sevdiği yakınının yanına gelmiş gibi mutlu, huzurlu ve güvende olur.

O geceyi çok iyi geçirdik ve yolda yaşadığımız her türlü fenalığı unuttuk. Ertesi sabah da oradan hareketle Gerede'ye ulaştık.

AHİLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Ahilikte Esnaf ve Sanatkârların Uyması Gerekli Ahlak İlkeleri

1. Doğruluktan ayrılmamak,
2. Cömert olmak,
3. Alçak gönüllü olmak,
4. İyi huylarını geliştirmek,
5. Kendisini halkın ve tüketicinin faydasına hasretmek,
6. Misafirperver olmak,
7. Bir sanat ve iş sahibi olmak,
8. Dindar olmak,
9. Utanma duygusuna sahip olmak,

10. Hile yapmamak,
11. Yalan söylememek,
12. Başkalarında kusur aramamak,
13. Dedikodu yapmamak,
14. Karşısındaki kusurlu şahsın, bu kusurları affedici cinsten ise affedici olmak, kusurları örtmek,
15. İçki içmemek,
16. Zina ve livata yapmamak,
17. Zenginlere karşı minnetsiz olmak,
18. Kimseye kin ve düşmanlık beslememek,
19. Büyüklere hürmet, küçüklere şefkat göstermek,
20. Nefsiyle ve şeytanla mücadele etmek,

Düşününüz bu ahlaki nitelikleri üzerinde bulunduran bir esnaf hiç hata yapar mı? Hileli mal üretir mi? Fazla para ile mal satar mı? Müşterisini kandırır mı?

Ticaret Ahlakında Yasaklanan Hususlar

Ticaret ahlakında yapılması istenmeyen şeyler ise şunlardır:

1. Hileli ve çürük mal satmayacaksınız,
2. Müşteriden fazla para almayacaksınız,
3. Bir başkasının malını taklit etmeyeceksiniz,

4. Noksan tartmayacaksın ve bozuk terazi kullanmayacaksın,

5. Sahte ve kalitesiz mal üretmeyeceksin^(17b).

Ahilerde yedi kapıyı bağlamak ve yedi kapıyı açmak

Yedi Kapı

Fütüvvette olanların üzerine şu yedi kapıyı bağlamak ve yedi kapıyı açmak gerekir.

1. Hasislik kapısını bağlaya, cömertlik kapısını aç.

2. Zorla iş gördürme kapısını başlaya, iyilik kapısını aç.

3. Kızgınlık ve heves kapısını bağlaya, hoşnutluk ve kanaat kapısını aç.

4. Tokluk ve lezzet kapısını bağlaya, nefis kırma, perhiz kapısını aç.

5. Halktan ümit kapısını bağlaya, Hak'tan yana recâ kapısını aç.

6. Faydasız, anlamsız söz söyleme kapısını bağlaya, Tanrıyı anıp güzel sesle okuma, konuşma kapısını aç.

7. Şeytanlık kapısını bağlaya, Allah kapılarını aç.

Ahilerin Kızlarına Öğütleri

Ahiler kızlarına aşağıdaki üç öğüdü verirler ve benimsetmeye gayret gösterirlerdi.

Bunlar da şunlardır:

1-İşine dikkatli ol,

2-Aşına dikkatli o,

3-Eşine dikkatli ol.

Yani ailenin, evinin işini ihmal etme. İyi yemek pişir, idareli ol ve kocana sahip olmayı bil^(18a).

Ahlak İlkeleri

Ahilik ilkelerinin sözde kalmayıp “Fütüvvetname” adıyla hazırlanmış birçok töre kitaplarında da yer aldığını görüyoruz. Bunlardan en meşhuru Halil Oğlu Yahya imzalı “Vatikan Kütüphanesi Türkçe El Yazmaları” kısmında 337 numarada kayıtlı olan “Fütüvvetname”dir. Türkçe yazılmış bu eserde Ahilik ilkeleri şöyle sıralanmıştır(1.Ahı Evran Sempozyumundan):

- İyi huylu ve güzel ahlaklı olmak,
- İşinde ve hayatında doğru, güvenilir olmak,
- Yalan söylememek, kin, hasetlik ve gıybetten kaçınmak,
- Ahdinde, sözünde ve sevgisinde vefalı olmak,
- Gözü, gönlü ve kalbi tok olmak,
- Şefkatli, merhametli, adaletli, faziletli, iffetli ve dürüst olmak,
- Cömertlik, ikram ve kerem sahibi olmak,

- Küçüklere sevgi, büyüklere karşı edepli ve saygılı olmak,
- Alçak gönüllü olarak büyüklük ve gururdan kaçınmak,
- Ayıp ve kusurları örtmek, gizlemek ve affetmek,
- Hataları yüze vurmamak,
- Dost ve arkadaşlara tatlı sözlü, samimi, güler yüzlü ve güvenilir olmak,
- Gelmeyene gitmek, dost ve akrabayı ziyaret etmek,
- Herkese iyilik yapmak, iyiliklerini istemek,
- Yapılan iyilik ve yardımı başa kakmamak,
- Hakka hukuka hakkaniyetle riayet etmek,
- İnsanların işlerini içten, gönülden ve güler yüzle yapmak,
- Daima iyi komşulukla komşunun eza ve cahilliğine sabretmek,
- Yaratandan dolayı yarattıklarını hoş görmek,
- Hata ve kusurları daima kendi nefsinde aramak,
- İyilerle dost olup, kötülerden uzak durmak,
- Fakirlerle dostluktan, oturup-

kalkmaktan şeref duymak,

- Zenginlere zenginliğinden dolayı itibar etmekten kaçınmak,

- Allah için sevmek, Allah için nefret etmek,

- Hak için hakkı söylemekten korkmamak,

- Maiyetinde ve hizmetindekileri korumak ve gözetmek,

- Açıkta ve gizlide Allah'ın emir ve yasaklarına uymak,

- Kötü söz ve hareketlerden sakınmak,

- İçi, dışı, özü, sözü bir olmak,

- Hakkı korumak, hakka riayetle haksızlığı önlemek,

- Kötülük ve kendini bilmezliğe iyilikle karşılık vermek,

- Bela ve musibetlere sabır ve tahammüllü olmak,

- Müslümanlara lütufkâr ve hoş sözlü olmak,

- İnanç ve ibadetlerinde ihlâslı olmak,

- Fani dünyaya ait şeylerle övünmemek, böbürlenmemek,

- Yapılan iyilik ve hayırda Hakk'ın hoşnutluğundan başka şey gözetmemek,

- Âlimlere dost olup, dostlara danışmak,

- Her zaman her yerde yalnız Allah'a güvenmek,
- Örf, adet ve törelere uymak,
- Sır tutmak, sırları açığa vurmamak,
- Aza kanaat, çoğa şükrederek dağıtmak,
- Feragat ve fedakârlığı daima kendi nefsinden yapmak,

Yukarıda sayılan 42 madde aynı zamanda insanlık erdemidir. Bunlar evrensel insanlık ahlaki ilkeleridir. Toplumda huzur, saadet ve refah fertlerin bu ilkelere bağlılığı ile sağlanmış olacaktır.

Ahilere Ne Gerek?

1. Helal Kazanç Gerek

Esnaf ve sanatkârlıkta takip edilecek yol olarak tarihte önemli bir yer tutan ahiliğin temelinde dürüstlük vardır. "Ahi helal kesb(kazanç) kılsa gerek" denilmiştir.

2. Meslek Sahibi Olması Gerek

"Ahi'ye bir pişe (meslek-iş) ve san'at gerekdür, ona meşgul ola. Eğer pişesi yoğısa ona fütüvvet değmez" denilmiştir.

3. İلمي Olması Gerek

Ahinin yapacağı iş hakkında bilgisi yoksa gidip öğrenmesi gerekir. Bilginlerle de yakınlık kurmalı, bilenleri bulmalı, onlarla dost olmalı ve bilmediğini ustadan, bilenden, uzmandan öğrenmelidir ve ona değer vermelidir. "Ahinün gerek kim ilmi ola, kesb ona galib ola. Eğer ilmi

yoğusa ilm taleb kıla, âlimleri seve, hoş tuta, ilim öğrenene” denilmiştir.

4. Yoldaşlık Gerek

Yoldaşlık ahiliğin unsurlarından biridir. Yoldaş olmadan, kişinin değeri öğrenilemez. Ondan dolayı ahiler yoldaş seçerken dikkatli ve seçici olmalıdırlar.

5. Beyler Katına Varmamak Gerek

Ahiler içinde saygın kişi olmakla beraber, idareci ve devlet adamları ile ilişkilerince de ölçülü kimselerdir. “Ahi gerek kim begler kapısına varmaya, belki begler, padişahlar anın adın bilmeyeler” denilmiştir^(18b)

AHİLERDE EĞİTİM

Türklerin, yerleşik hayata geçmeden önce düzenli bir eğitim sistemine sahip olmadıkları bilinmektedir. Çünkü Türkler, bu dönemde daha çok askeri eğitim ile meşguldüler. Bunun nedeni komşu devletlerin baskılarına karşı savaşmak zorunda olmalarıydı. İslamiyet'i kabul edip yerleşik hayata geçtikten ve özellikle de Anadolu'yu vatan edinmelerinden sonra eğitim anlayışlarının amacı ve kapsamı değişmiştir.

Ahilerde eğitimin odağında insan vardı. İnsan bir bütün olarak ele alınmış, dünyası ile ahireti birbirinden ayrılmamıştır.

Bu nedenledir ki, Ahilik örgütünde verilen eğitimin amacı, İslam eğitim ilkeleriyle paralellik gösterir. Eğitimi ömür boyu devam

eden bir faaliyet olarak gördüklerinden iş başında verilen eğitim iş dışında da özel yerlerinde devam etmiştir.

Ahiler iş dışındaki dini ve ahlaki eğitimlerini zaviyelerde verirlerdi. Zaviyelerdeki eğitim her yaştaki çocukların, gençlerin ve büyüklerin yararlanabileceği şekilde verilirdi. Buralarda temel kaynak Ahiliğin her alandaki ilkelerini ortaya koyan fütüvvetnamelerdi.

Gerek iş başında gerekse iş dışında verilen eğitim çıraklıktan itibaren başlardı. Çırak, kalfa ve usta olanların asgari düzeyde öğrenmek zorunda oldukları adap, görgü ve nezaket kuralları vardı.

Ahi terbiyesi alabilmek için, o kişinin doğru ve yetenekli olduğuna dair bir üstadın, çırağı için tanıklık etmesi gerekliydi.

Yanında yetiştiği üstadı olmayanlar zaviyelere giremediği gibi üstadı öğrettiği sanatı helal etmez ve çırağı takdim ederek ondan memnun olduğunu gösteremezse böyleleri zaviyelere giremez ve kardeş olamazlardı.

Bu şartları üzerinde bulunduran çıraklar zaten sanat terbiyesini üstaddan almış olarak geldiklerinden, Ocak; bu gençlerin yalnız hissî, edebî ve sosyal yöndeki eğitimleri ile uğraşırđı.

Ocakta gençlere bu terbiyeyi veren kişilere “**muallim ahi**” ve “**emir**” denirdi.

Fütüvvetnamelerde, esnaf çıraklarına sanattan başka bilime ve inanca dair neler öğretildiği yazılı değil. Bununla birlikte,

Çobanoğlu fütüvvetnamesine göre Ahi zaviyelerinde Türkçe fütüvvetname, Kur'an, yemek pişirme, oyun oynama, çalgı çalma, şarkı söyleme, tarih, önemli kişilerin hayat öyküleri, tasavvuf, Türkçe, Arapça, Farsça ve edebiyat öğretilirdi. Bu açıklamaya göre Ahi zaviyeleri bir tür okuldu.

Ahi zaviyelerine kabul olunanlar ahi terbiyesini okuyarak, dinleyerek, kardeşlerle, öğretmen ahiler ve pirlere birlikte yaşayarak alıyorlardı.

Silah bilgisini ve sporunu elde etmek için şu üç şart gerekiyordu:

1. Ahi görmek,
2. Şeyh görmek,
3. Genci yani bir kişiyi eğitmiş ve yetiştirmiş olmak.

Demek ki, talim terbiye yeteneğine haiz olmayanlar silahlı bölüğe alınamazlardı.

Öğretmen ahi, pirlere, yoldaşlar ve yol atası gözetiminde duygularını arındırmaya çalışan gençleri, zaviyelerde yaşanan inançlara, kurallara alıştırmakla görevliydi.

Öğretmen ahi, eğitmesi için yanına verilen gence, namaz, oruç gibi İslam koşullarını öğrettiği gibi, Ahi tüzüklerinin kapsadığı insanlık yöntemlerini de pratik olarak belletirdi. Özellikle cumartesi akşamları fütüvvetname okunur ve gençlere öğretilirdi.

Örneğin; çırağın, çıraklık süresince öğrenmek zorunda olduğu en az 124 kural

vardı. Ustalık dönemine ulaştığında ise öğrenmek zorunda olduğu kural sayısı 740'a kadar çıkardı.

124 terbiye ve edep ilkeleri ile sayıları şöyledir:

- Yemek yemek = 12
- Su içmek = 3
- Söz söylemek = 4
- Elbise giymek = 5
- Evden çıkmak = 4
- Yol yürüme = 8
- Mahallede yürüme = 4
- Pazarda yürüme = 5
- Eşya satın almak = 3
- Eve eşya getirmek = 3
- Eve girmek = 5
- Oturmak = 3
- Misafirlige gitmek = 3
- Beyler katına varmak = 5
- Teferruce varmak = 3
- Âdem okumak = 3
- Hamama gitmek = 6
- Tuvalete gitmek = 10
- Hasta ziyaretine gitmek = 5

- Gazaya varmak = 6
- Türbe ziyaretine gitmek = 4
- Yatmak = 4
- Yataktan kalkmak = 3
- Bardağa su koymak = 2
- Ayakkabı çevirmek = 2
- Mescide girmek = 3
- Mescitte oturmak = 3
- Mescitten çıkmak = 3

Ahilerde Askeri ve Siyasi Eğitim

Ahi örgütünün çatısı altına giren esnaf ve sanatkârlar mesleki ve dini eğitimlerinin yanında askeri ve siyasi eğitim de alırlardı.

Bunun en önemli nedeni Anadolu'yu yeni bir yurt edinen Türklerin kendilerini, ülkelerini savunmak zorunda olmalarıydı. Çırak ve kalfaların eğitimleri süresince mesleki ve ahlaki açıdan olgunlaşmalarına çalışırken, kalfalar kılıç kullanmak, ata binmek, ok atmak gibi sportif anlamda askeri eğitime tabi tutulurlardı. Bütün bu eğitimleri başarıyla tamamlayan kalfanın, ustalığa yükselmek için dönemin sporlarını başarılı bir şekilde yapması gerekirdi⁽¹⁹⁾.

Günümüzde Durum

Günümüz dünyasında küreselleşme birçok milletin milli değerlerini yok etmiş, onları değerlerinden sıyırmış, böylelikle yönü belli

olmayan evrensel insanı ortaya çıkarmıştır.

Bireysel çıkarları ön plana alan, hırsları ve teknolojiyi putlaştıran günümüz insanı her yönüyle bir çıkmazın içindedir. Günümüz insanı hırslarının ve çıkarlarının girdabında, kaygılarının kiskacında mutlu değildir.

“İnsan, insanın kurdudur” sözüyle şefkatten, merhametten soyutlanmış insanlar, putlaştırdıkları teknolojinin muhtemel tehdidi altında çıkış yolu aramaktadır.

Türkiye olarak, yetişmekte olan nesillerimize marangozluk, tesviyecilik, elektrikçilik, kuyumculuk, öğretmenlik, mühendislik, avukatlık ve doktorluk gibi meslekleri öğretiyoruz. Fakat bu mesleklerin ahlaki ilkelerini öğretmiyoruz. Gerekli değerleri yükleyemiyoruz. Bunun sonucunda toplumumuzda müthiş bir değerler çatışması meydana geliyor. Bu çatışma eski kuşak-yeni kuşak çatışması olarak adlandırılıyor. Aslında bu çatışmanın özü değerler çatışmasıdır. Bu nedenledir ki, aileler, okullar, sokaklar, işyerleri ve diğer alanlar birer çatışma alanı haline geliyor. Eğitimimiz buna bir çare bulmalı, meslekle birlikte ahlaki ilkeleri de en az meslek kadar öğretmelidir.

Günümüz Türkiye’sinde mesleki ve ahlaki eğitimde Ahilerden alınacak birçok örnekler vardır ve alınmalıdır. Aksi halde bu değerler savaşını kazanamayız.

AHİ OLAMAYACAK KİŞİLER

Bir de kimlerin Ahi olamayacağı açıklanacak olursa, Ahiliğin istediği insan tipinin özellikleri ortaya çıkacaktır. Nitekim Burgazi Fütüvvetnamesi'nde kimlere fütüvvet verilmeyeceği, yani kimlerin Ahi olamayacağı şu şekilde belirtilmiştir.⁽²⁸⁾

1- Hak dinini bırakıp batıla taptığı için kâfire, Allah'ın birliğine ve eşsizliğine inanmayana,

2- Görünüşte insan, aslında it olan münafığa, ikiyüzlüye,

3- Her gün yalan söyleyen ve halkı yalana alıştıran inandıran müneccime, gaipten haber verene,

4- İradesini, ölçüsünü kaybedip etrafını

inciten sarhoşa, şarap içene,

5- Hamama giren kâfir ve Müslümanları
bir tutup hizmet eden dellaka, yıkayıcıya,

6- Her zaman halkın zararına çalışan ve
onun için dost ve düşman bir olan tellala,

7- Zamanında sözünü yerine getirmeyen
sıkıştığında bugün yarın diye oyalayan,
vaadinde durmayana,

8- Kestiği, hayvanları inciten, işi kan
dökmek olan kasaplara,

9- Akli fikri insanların gece gündüz
huzursuz ve rahatsız olması yönünde bulunan
cerraha, operatöre,

10- Günahının yarısı kıyamete kadar onun
olan kötü töre koyana, kötü kanun yapana,

11- İş tuzak kurup, hile ile kuşları tutan ve
yavrularını anasız babasız bırakan avcılara,

12- Herhangi bir ihtiyaç maddesini
saklayıp kıtlık ve sonra pahalı satan muhtekire
fütüvvet verilmez.

Ahilerde Meslek Pirleri

Meslek pirleri o sanatı yapmış peygamberler
arasından ve ulu kişilerden seçilmişti. Bazı
mesleklerin pirleri şunlardır:

Tüccarların piri = Hz. Muhammed

Seyyahların piri = Hz. İsa

Çobanların piri = Hz. Musa

Börekçilerin piri = Varaka

Hurdacıların piri = Avn İbn İmkân

Dellalların piri = Tayfur-i Mekki

Dökmecilerin piri = Ubeydullah El Bahri

Sabuncuların piri = Ahmed İbn Abdullah

Şerbetçilerin piri = Muhammed İbn Abdullah

Çiftçilerin piri = Hz. Âdem

Hallaçların piri = Hz. Şit

Marangozların piri = Hz. Nuh

Devecilerin piri = Hz. Salih

Sütçü ve dülgerlerin piri = Hz. İbrahim

Terzi ve yazıcıların piri = Hz. İdris

Saatçilerin piri = Hz. Yusuf

Ekmekçilerin piri = Hz. Zülkif

Tarihçilerin piri = Hz. Lut

Bağcılarının piri = Hz. Üzeyr

Çulhacıların piri = Hz. İlyas

Zırhçıların piri = Hz. Davud

Balıkçıların piri = Hz. Yunus

Berberlerin piri = Selman-ı Farisi

Mimarların piri = Muhammed İbn Ebubekir

Kasapların piri = Ebü'l- Muhcin

Bakkalların piri = Adıyy İbn Abdullah

Sakaların piri = Selman-ı Kufi

Hamamcılarının piri = Mansur İbn Kasım-ı Bağdadi

Debbağların piri = Ahi Evran

İğnecilerin piri = Ebü'l-Kasım Mübarek

Nalbantların piri = Ebu Süleyman İbn Kasım

Kuyumcularının piri = Nasr İbn Abdullah

Attarların piri = Husam İbn Abdullah-ı Kufi

Saraçların piri = Bun-Nasr İbn Haşimiyyi Bağdadi

Çıkrıkçıların piri = Abdullah Habibi Neccar

Taşçıların piri = Kasım İbni Nasrullah

Okçularının piri = Sad İbn Ebi Vakkas

Boyacıların piri = Ömer İbn Abdullah-ı Sebbah

Bardakçıların piri = Abdulfahhar Medeni

Bahçevanların piri = Ebuzejd Baba Beten-i Hindi.

AHİLERDE STATÜ

Ahi zaviyelerinin üyeleri dokuz sınıf idiler:

1. Yiğitler. Bunlar en alt sınıf idiler.
2. Ahiler. Bunlar altı bölük idiler: ilk üç bölüğe (Ashab-ı tarıyk) yani yola girmiş kişiler; 4. 5. ve 6. bölüklere de nakipler denirdi.
7. Halifeler. Bunlar Sahib-i seccade değillerdi. Yani bağımsız eylemlerde bulunamazlardı.
8. Şeyhler. Bunlar kendilerinden önceki yedi bölüğün başkanlarıdır.
9. Şeyh'ül-meşayihler. Bunlar, şeyhlerin de başkanlarıdır.

Ahilerde Hiyerarşi

Ahiler arasında hiyerarşiyi ortaya koyan en önemli faktör mesleki alandaki yükselmedir.

Bunlar sırasıyla şöyledir:

1. Yamaklık
2. Çıraklık
3. Kalfalık
4. Ustalık
5. Yiğitbaşılık
6. Kethüdalık (Ahi Babalık)
7. Kâhya

1. Yamaklık:

Çıraklık öncesi, bir nevi çıraklığa hazırlık olarak nitelendirilebilecek “YAMAKLIK” dönemi vardı. Bir esnafa yamak alınmak için on yaşından aşağı olmak, işe devamı babası veya velisi tarafından sağlanma şartı vardı⁽²⁰⁾.

2. Çıraklık:

Ahi Birliklerinde çıraklık, her sanatta o sanatın özelliği gereği değişen süreli bir görevdir. Çıraklık, herhangi bir sanata girmek isteyen gencin, o sanatın çırak çalıştırma hakkına sahip ustalarından birinin yanına yardımcı olarak verilmesiyle başlardı.

Çırak adayının Ahi ahlakının öngördüğü üstün niteliklere sahip olması ve bu durumuna aynı meslekte çalışan iki çırağın “yol kardeşi” tanıklık etmesi şarttır. Yamaklıktan çıraklığa yükseliş törenle yapılırdı.

Çıraklık süreleri boyunca hiçbir ücret almayan çıraklar “**yevmi birer pare**”

yemeklik ile” boğaz tokluğuna çalışıp sanat öğrenmekteydiler.

Bir gencin çırak olabilmesi için bazı üstün niteliklere sahip olması gerekirdi.

Çırak Olmanın Ahlaki İlkeleri

- Sözü yerli yerinde söylemek,
- Vefa yolunda sabit-kadem durmak, vefalı olmak,
- İyi huylu, iyiliksever ve cömert olmak,
- Güler yüzlü olmak,
- Tatlı dilli olmak,
- İnsanlar hakkında dedikodu yapmamak ve kibirli olmamak,

Çırakların Özellikleri

Çobanoğlu fütüvvetnamesinin çırakların görevleri üzerine verdiği açıklama da önemlidir. Bunlar, aşağı yukarı öteki fütüvvetnamelerin verdikleri açıklamalara benzemekte iseler de onlardan daha açıktırlar.

Fütüvvetnamede bu görevleri şöyle sıralanıyor:

1. Fütüvvetnamelerde okunan kurallardan 124'üne uymak,
2. Ahinin bütün sözlerini benimsemek,
3. Malını ve canını ahisi yoluna harcamak, kesin olarak bir hüner ya da sanat sahibi olmak,

4. Her hafta giysisini yıkatmak, temiz çamaşır giymek,
5. Ahiden çerağ (onay) almak, ahiye saçını kestirmek ve alnını yoldurmak,
6. Ocak adına belini bağlatmak.

Çırakların İşyerinde Görevleri

- Temizlik işlerini yapmak,
- Öteberi taşımak,
- Haber götürmek,
- İşine düzenli devam etmek,
- Sanat derslerini Bellemek
- Temiz giyinmek, dürüst hareket etmek⁽²¹⁾.

3-Kalfalık:

Ahi Birliklerine sonradan katılmış bir ara statü olarak kabul edilir. Nedeni ise, önceleri çıraklık devresini başarıyla bitirenler hemen bir işletme kurup usta statüsüne geçebiliyorlardı (Güllülü,131).

Üç yıl çırak olarak çalışanlar törenle kalfalığa yükseltildi. Kalfalık, tüm meslekler için üç yıldır.

Çırak ve kalfaların olgunlaşmalarına dikkat edilirdi. Çırak ve kalfaların meslek öğrenmeleri yanında kılıç kullanmaları, ata binmeleri ve atıcılık gibi askeri eğitime tabi tutulurlardı.

Mesleğini öğrenen ve çeşitli alanlarda eğitimini tamamlayan kalfalar Ahi örgütünün

geleneklerine göre tören yapılarak ustalığa yükseltirlerdi.

Törenle ustalığa yükseltilen kalfanın kulağına Ahibaba vekili tarafından öğütler verilirdi.

Ahilerde Kalfalıktan Ustalığa Yükseltilenin Kulağına Söylenen Sözler ve Verilen Öğütler

“Harama bakma, haram yeme, haram içme!

Doğru, sabırlı dayanıklı ol!

Yalan söyleme! Büyüklerinden önce söze başlama!

Kimseyi kandırma, kanaatkâr ol!

Dünya malına tamah etme. Yanlış ölçme, eksik tartma!

Kuvvetli ve üstün durumda iken affetmesini, hiddetli iken yumuşak davranmasını bil ve kendin muhtaç iken bile başkalarına verecek kadar cömert ol!”

4-Ustalık:

Ahilerde Usta unvanını kazananlar kendi başlarına işyeri açma yetkisini kazanmış olurlardı. Kalfalıktan ustalığa yükseliş çıraklık ve kalfalık aşamalarında olduğu gibi yine törenle olurdu. Ancak ustalığa yükselenler arzu ederlerse ustalarının yanında çalışmaya devam edebilirlerdi.

Bekleme süresi olan üç yılını dolduran kalfanın ustalık kuşağını kuşanabilmesi için bazı özellikleri taşıma zorunluluğu vardır.

Kalfalıkta bekleme süresi üç yıldır.

Ancak üç yılı dolduran her kalfanın ustalılık kuşağını kuşanması garantisi yoktu. Kalfalık süresinde ustası tarafından tüm davranışları gözlenir ve rapor edilirdi. Kalfalık süresince gerekli bazı nitelikleri kazanma zorunluluğu vardı.

Kalfanın Ustalığa Yüксеlebilmesi İçin Kazanmak Zorunda Olduğu Nitelikler

Bunların başlıcaları şunlardı:

1. Kendisine verilen görevleri dikkatle yerine getirmek.
2. Çırak yetiştirmekte dikkatli davranmak.
3. Kalfalarla iyi geçinmek.
4. Müşterilere iyi davranmak.
5. Bir işyerini yönetebilecek durumda olmak.

Usta olabileceğine kanaat getirilen kalfanın durumu, ustası tarafından Yiğitbaşı'na bildirilir. Yiğitbaşı gerekli incelemeyi yaparak ilgili kurula sunar. Uygun görülürse hazırlanması bildirilirdi.

Gerekli hazırlıklar yapılarak ilgili kalfaya şed (kuşak) giydirilirdi.

Törende ilgili kişiler öğüt verici konuşmalarını bitirdikten sonra kalfanın ustası söz alarak, "bir usta yetiştirmek için elinden geleni yapmaya çalıştığını, kalfasından memnun olduğunu, işinin ehli olduğunu" belirttiikten sonra kalfasından helallik isterdi⁽²¹⁾.

Ustanın Kulağına Söylenenler

Söz usta adayına geldiğinde ise o da **“Benim ustamda hakkım yoktur. Ustamın bende çok hakkı vardır”** derdi.

Bunun üzerine ustası yeni usta olan kalfasının arkasını sıvazlayarak aşağıdaki sözleri söyleyerek belindeki kalfalık peştemalini (şedd) çıkarıp kendi eliyle ustalık peştemalini kuşatırdı.

“Taşı tut altın olsun.

Allah seni iki cihanda aziz etsin.

Tuttuğun işten hayır gör.

Erenler, pirlere hep yardımcı olsun.

Allah rızkını bol etsin.

Yoksulluk göstermesin.

Sıkıntı çektirmesin.

Bilginlerin dediklerini, esnaf şeyhinin nasihatlerini ve benim sözlerimi tutmazsan, ana, baba, öğretmen, usta hakkına riayet etmezsen, halka zulüm edersen, kafir ve yetim hakkı yersen, hulasa Allah'ın yasaklarından sakınmazsan yirmi tırnağım ahirette boynuna çengel olsun.” (Ekinci, 161)

Ahilerin kalfalık ve ustalık törenlerinde kalfa ve usta adaylarına verilen öğütler insanlığın geçmişte ve günümüzde muhtaç olduğu evrensel ahlaki değerlerdir. İnsanlık, söz konusu ahlaki değerlere günümüzde her zamankinden daha fazla ihtiyacı vardır.

Kalfalık ve Ustalık Törenlerinde Verilen Öğütlerden Bazı Örnekler

Bu örnekler, Ahi örgütünün iş, sanat ve insani ilişkilerinin belli ilkeler doğrultusunda yürütüldüğünü ve bu ilkelerin de İslam'dan kaynaklandığını göstermektedir:

“...Ta kim helal kazançla meşgul ola, ustasının çerağını uyara... Bu şartla kim Hak Teala'nın ibadetini yerine getire, şeriata, tarikata muhalafet eylemeye...”

“...Ey oğul gerektir kim, güzel ahlaktan, akl-ı selimden dışarı adım atmayasın.

Nefsine ve şeytana uymayasın.

Haramdan, mekruhtan perhiz edesin.

Sünnetleri kocaltmayasın.

Elinle komadığını götürmeyesin.

Kimsenin sanatına tamah etmeyesin.

Kimsenin ehline iyaline kem gözle bakmayasın.

Kimseye kibir, düşmanlık beslemeyesin, cimrilik yapmayasın, hased etmeyesin.

Her kimin ayıbını görürsen örtesin.

Dünyaya aşırı muhabbet göstermeyesin.

Senden büyüğe varıp ona ikram edesin, hürmet ve hizmette bulmasın.

Bir elinin kazancını ihtiyaçların için, diğer elinin kazancını ahiretin için fukaraya sarf edesin.

Hayır işlerde elinden geleni yapmakta kusur etmeyesin...”

“Oğul hak al, hak ver

Kimseye dediğinden eksik verme ki Yüce Allah kazancına ve ömrüne bereket vere...

Her ne zaman teraziyi eline alınca, Ahiret terazisini hatırlayasın...

İyi bil ki helalin hesabı, şüphelinin itabı, haramın azabı vardır.

Haydi oğul, ona göre dirlik işin gereksin...”

“Bak oğul, alimlerin dediklerini, kahyaların öğütlerini, ustan olarak benim sözlerimi tutmaz isen...

Ana, baba, hoca, usta hakkına saygı göstermezsen...

Tanrı buyruklarını dinlemezsen şu parmaklarım yarın ahirette boynunda olsun!”

“Taşı tut altın olsun.

Allah seni iki cihanda aziz etsin.

Tuttuğun işten hayır gör.

Erenler, pirlere hep yardımcı ol.

Allah rızkını bol etsin, yoksulluk göstermesin, sıkıntı çektirmesin.

Bilginlerin, esnaf başkanlarının ve benim sözlerimi tutmazsan...

Ana, baba, hoca, usta hakkını gözetmezsen,

Halka zulmeder, kafir ve yetim hakkı yersen,

Kısaca Allah'ın yasaklarından sakınmazsan,
Yirmi tırnağın Ahirette boynuna çengel
olsun!”

Ahilik tembelliği ve hazır yiyiciliği hoş
görmez. Çalışmayı, üretmeyi ve atılımı teşvik
eder⁽²²⁾.

5-Yiğitbaşılık

Yiğitbaşılar birlik üyeleri arasında seçimle
iş başına gelirlerdi. Ancak bu seçim esnaf
kethüdası ve kadı tarafından onaylandıktan
sonra geçerlik kazanırdı.

Yiğitbaşılar bir kethüdanın emirlerini yerine
getirirken, diğer taraftan da kethüda ile birlikte
devlete karşı sorumluydular. Yiğitbaşılar
standartları, fiyatları, alışveriş düzenini kontrol
etmede oldukça etkin kişilerdi⁽²³⁾.

6-Kethüdalık (Ahibabalık):

Kethüdalar Ahi Birlikleri tarafından
tespit edilen hammadde ve mamul eşya
fiyatlarını hükümetin tasvibine sunmakta,
birlik içi ilişkileri aşan anlaşmazlıkları, istek
ve şikayetleri kadıya- İstanbul'da divana
iletirlerdi.

Kethüdalar ayrıca birliğin orta sandığına
ait vergileri ve aidatları toplarlar, çeşitli
vakıfları idare ederler, ihtiyacı olanlara
birlik adına yardımda bulunurlar, zaviyenin
ihtiyaçlarını karşılarlar, toplantılara başkanlık
ederler, çıraklık, kalfalık, ustalık törenlerini
düzenlerlerdi.

7-Kâhya:

Ahi Birliklerinin en büyük meclisinin başkanı ve yöneticisi olan Kâhya, ömür boyu seçilirdi.

Her ayın son Cuma günü Kâhya'nın başkanlığında toplanan meclis başlıca şu görevleri yerine getirirdi.

a. Hükümet müdahalesine meydan vermeden sanatkârlar arasında çıkan anlaşmazlıkları çözmek.

b. Ahi ilkelerine uymayanları cezalandırmak.

c. Sanatkârların haklarıyla ilgili şeyleri hükümete sunmak.

d. Hükümetin emirlerini, yasaklarını ve kararlarını sanatkârlara duyurmak.

e. Ahi Birlikleri yönetim kurullarından gelen çeşitli teklifleri görüşüp karara bağlamak.

f. Kethüdaların gelir ve giderlerini denetlemek ve onaylamak⁽²⁴⁾.

AHİLERİN İŞYERLERİNE ASTIKLARI BAZI LEVHALAR ve ANLAMLARI

Ahilikte her meslek ve sanatın bir pîri yani ilk kurucusu olduğu kabul edilir. Bu nedenledir ki Ahi örgütüne mensup esnaf ve sanatkârların yaptıkları meslek ve sanat ile onun pîrinin (ilk kurucusunun) özelliklerini ve ticari ahlak felsefesini yansıtan levhalar asarlardı.

Bu levhaların bazıları şunlardır.

Bir bakkal dükkânında

“ Veresiye vermeyi etmedim âdet
Alıp da vermeyenler çoğaldı gâyet,
Tahsile kalmadı kat’iyyen tâkat,
Verip de pişman olamam nihayet.”

Bir aşçı dükkânında

“Her taamın lezzeti ta ki dimağdan çıkar,
Tuz ekmek hakkını bilmeyen âkıbet gözden
çıkır.”

Balıkçı dükkânında

“Ehl-i aşka mübtelayım nemelâzım kâr
benim,
Mal ve mülküm yoktur amma kanaatım var
benim.”

Bir helvacı dükkânında

“Dolandım misl-i cihan bulmadım başıma
bir tac,
Ne eğride tok gördüm ne doğruda aç.”

Bazı dükkânlarda

“Dükkân kapusu Hak kapusu, Hakkına
yalvar,
Çeşmim gibidir çeşmeleri akmazsa da
damlar.”

Bir şekerçi dükkânında

“Sade piriñç zerde olmaz bal gerektir
kazgana,
Baba malı tez tükenir, evlat gerek kazana.”

Bir dükkânda

“İnsana sadakat yaraşır görse de ikrah,
Yardımcısıdır doğruların Hazret-i Allah.”

Bir dükkânda

“İlim ve sanattan haberdar olmayanlar aç olur,

Müflis ve bîvâye kalur, herkese muhtaç olur.”

Bir muhallebici dükkânında

“Her seherde besmeleyle açılır dükkânımız,
Hazreti Şeyh Şâzelîdir pîrimiz üstadımız.”

Berber dükkânında

“Her seherde besmeleyle açılır dükkânımız,
Hazreti Şeyh Selman Pak’tır pîrimiz üstadımız.”

Yine bir berber dükkânında

“Her kim ister ise zînet mûy-u serin,
Berber Abdullah’a olsun müşteri,”

Bir kasap dükkânında

“Zalımın rişte-i ikbalini bir ah keser,
Manii rızık olanın rızkını Allah keser.”

Kiremitçilerde

“Her seherde besmeleyle açılır dükkânımız,
Hazreti Abdullah Mekkîdir pîrimiz üstadımız.”

Edirne’de Selimiye kapalı çarşısında

“Her seherde besmeleyle açılır dükkânımız,
Hazreti İbrahim Peygamberdir pîrimiz üstadımız.”

Bir hamamda ve bir saatçi dükkânında

“Gelen gelsin saadetle
Giden gitsin selametle.”

Bir kışehanedede

“Ehl-i sanat gıpta etmez kimsenin ikbaline,
Mal-i Karuna değişmez sa’yinin
mahsulünü.”

Marangoz dükkânında

“Safa geldin ey müsafir, ısmarla kahve
içelim,
İşçi ile sohbet olmaz, bir merhaba der
geçelim.”

Ressam ve hattat Murtaza Bey’den

“İşbu dükkânın usulü hem suhulet hem
vefa,
Müşteriler nezdimizde hiç görmezler hata,
Onları hoşnud memnun eylemektir kârımız,
Bir gelen tekrar buyursun bizlere versin
safa.”

Bazı dükkân, han ve otellerde

“Bu dükkân öyle bir dükkândır her ulusu
bâsafa,
İçinde sakın olanlar çekmesin asla cefa
Bir gelen bir dahi gelsin demesin ki bîvefa.”

Yine oralardan birinde

“Doğru olsan ok gibi Elden atarlar seni
Eđri olsan yay gibi Elde tutarlar seni
Menzil alır doğru ok Elde kalır eğri yay,”

Eyüp Sultan Muvakkithanesinde

“Saatin mûcize-i Hazreti Yusuf idüđin
Zammı ahat ile darbında işit leyl-ü Nehar
İsm-i Yusuf sad-u pencah oldukça şumar,
Saate bak nice geçer, o hesab üzre çalar.”

Bir başka levha

“Şeb-i yeldayı müneccimle muvakkit ne
bilir,

Mübtelayi gama sorkim giceler kaç saat.”

Bir başkası

“Yar-ı müşfiktir çalar saat beni agâh eder,
Ömrümün her saati geçtikçe bir kez ah
eder.”

Bir başkası

“Saat-i vâhidedir ömr-ü cihan,
Saati taate sarf eyle heman.”

Bir başkası

“Saatin çaldığı evkat değildir hergâh,
Müddet-i ömrü geçüb gittiğinde eyler ah.”

Bir başkası:

“Saatin beyhude sanma nalevü feryadını,

Ömr-ü insanın gelüp geçtiğini ihtar eder⁽²⁵⁾.”

“Her sabah Besmeleyle açılır dükkânımız.

Hakk’a iman ederiz, Müslüman’dır şanımız.

Eğrisi varsa bizden, doğrusu elbet sizin.

Hilesi hurdası yok, helalinden malımız.”

“Payidar olsun cihanda şanlı büyük milletimiz,

Helalinden nasip olsun kazancımız, kismetimiz,

Veresiye hoş şey değil, yoktur buna niyetimiz,

Müşterimiz hiç şüphesiz bizim velinimetimiz.”

“Müşterilerimiz velinimet, yarınımız yârimiz.

Ziyadesi zarar verir kanaattir kârımız.”

“Müşteri velinimetimiz,

Hizmet etmek emelimiz.”

“Yorulmadan yol alınmaz,

Çalışmadan mal alınmaz,

Çalışırsan usanmadan,

Kara günler kara kalmaz.”

“Her seher Besmeleyle açılır dükkânımız,

Hazreti’dir pîrimiz, üstadımız.”

“İnsanları ayırma ha!

Hepsine adil ver hakkın.

Hayırlıdan ayrılma ha!

Her şeyin gerçeğini söyle.

Etrafına dostluk saç ha!

Eser kalır, sen gidersin.

İyi belle unutma ha!

Önce hizmet, sonra sensin.” –Denizli Babadağ Çarşısı-⁽²⁶⁾.

Ahiler, işyerlerine astıkları bu levhalarla hem yapageldikleri mesleklerinin pirlelerini (ilk kurucularını) tanıtıyor hem de müşterilerine mesajlarını veriyorlardı.

Böylelikle biçim ve içerik yönünden hem işyerlerini hem de ticaret ve sanat ahlakı ilkelerini inşa etmiş oluyorlardı. Böyle bir düzenleme toplumda satıcı-alıcı arasında güven ortamı oluşturuyordu.

Ne aldatan ne de aldanan vardı.

SÜLEMİ FÜTÜVVETNAMESİ'NE GÖRE AHİLERİN BAZI ÖZELLİKLERİ ⁽²⁷⁾

- ✓ **Dostluk;**
- **Dostların hatalarını aramamaktır.**

Peygamberimiz (sav) şöyle buyurdu: **“Eğer sen Müslümanların hataları peşine düşersen onları bozarsın veya onları bozmaya yüz tutarsın.”**

➤ **Dostlarla şakalaşmak, onların ihtiyaçlarını karşılamaktır.**

Peygamberimiz (sav) şöyle buyurdu: **“Kim bir mü’mine latifede bulunur, yahut onun küçük veya büyük dünya ihtiyaçlarından bir ihtiyacını görürse kıyamet gününde Allah’ın onun emrine bir hizmetçi vermesi Allah’ın üzerine bir hak olur.”**

➤ **Kişinin dostuyla eski sevgisini korumasıdır.**

Peygamberimiz (sav) şöyle buyurdu: **“Allah, eski dostluğu korumayı sever.”**

➤ **Kişinin dostlarını ve komşularını gözetmesidir.**

Peygamberimiz (sav) şöyle buyurdu: **“Yanı başındaki komşusu aç iken kendisi doyan kimse mü’min değildir.”**

➤ **Kişinin günah olmayan hususlarda dostlarını idare etmesidir.**

Peygamberimiz (sav) şöyle buyurdu: **“Allah’a imandan sonra aklın başı, hakkı terk etme olmayan hususlarda halkı idare etmektir.”**

➤ **Kişinin dostlarına yardım etmesi ve onlara uymasındır.**

Nafile oruç tutan bir kişiye Peygamberimiz (sav) şöyle buyurdu: **“Kardeşiniz sizi davet etti, sizin için zahmete girdi, şimdi ye, sonra istersen yerine bir gün oruç tutarsın.”**

➤ **Kişinin kendi malında, dostlarının kendi malları gibi tasarruf etmelerine izin vermesidir.**

Peygamberimiz (sav)’in, **“Hz. Ebu Bekir’in malında kendi malı gibi tasarruf ettiğini”** duyduk.

➤ **Kişinin dostlarına saygılı olması ve geldiklerinde yerinden deprenmesidir (ona değer verdiğini gösterecek şekilde hareket**

etmesidir.).

Sahabeden aktarıldığına göre; Bir adam mescide girdi. Peygamber (sav) içeride yalnızdı. Peygamber yerinden deprendi. Kendisine denildi ki: **“Ya Resulallah yer geniştir.”** Bunun üzerine buyurdu ki: **“Mü’minin hakkı vardır.”**

➤ **Kişinin dostlarına şefkatli ve onlara karşı zarif davranmasıdır.**

Sahabeden aktarıldığına göre Peygamberimiz (sav) şöyle buyurdu: **“Kimin fazla bir bineği varsa, onu bineği olmayana versin. Kimin fazla azığı varsa, onu azığı olmayana versin.”** Çeşitli malları saydı, saydı... Nihayet biz zannettik ki, hiçbirimizin fazla malda hakkı yoktur.

➤ **Kişinin ihvanla güzel geçinmesi, eğlenmesi, gülüşmesidir.**

Peygamberimiz (sav) şöyle buyurdu: **“Allah, dostlarının yüzüne somurtan insana buğz eder.”**

➤ **Kusur işledikleri zaman dostların kusurlarını yüzlerine vurmaması, günah işledikleri zaman onlar için tevbe etmesidir.**

Beyazid el-Bestâmî hazretlerine “kiminle sohbet etmemi emredersin?” diye bir soru sorulduğunda şöyle cevap verdi: **“öyle kimse ile sohbet et ki, hasta olduğun zaman seni sorar, günah işlediğin zaman senin için tevbe eder.”**

➤ **Kişinin dostlarına gittiği veya onlar kendisine geldiği zaman serbest olmasıdır.**

Âlimlerden birisi şöyle dedi. **“İhvan arasında adabı (merasimi) terk etmek edeptendir. Dostlarıyla mübah şeylerde serbest olmayan kimse, onları sıkar.”**

➤ **Kişinin dünya işleri yüzünden kardeşine bozulmamasıdır.**

Âlimlerden biri şöyle dedi: “İki adam vardı, bunlar birbiriyle kardeş olmuşlardı. Biri arkadaşından bir şey istedi, öteki vermedi. Fakat isteyen hiç bozulmadı. Öteki “Kardeşim” dedi. “Benden bir şey istedin yapmadım. Neden bozulmadın?” diye sorduğunda kardeşi “Ben seni bunun için değil, başka bir mesele için sevmiş ve kardeş olmuşum. Seni sevmemin sebebi değişmedikçe ben de değişmem, istersen istediğimi verme. Yine de bozulmam” dedi. Bunun üzerine öteki: “Ben de seni denemek için istediğini vermemiştim. Şimdi malıma dilediğin gibi elini uzat ve istediğini al. Benim malımda senin de aynen benim kadar hakkın var.” dedi.

➤ **Dostlarının yanında yaptığı iyiliği unutmaması ve onların kadirlerini bilmesidir.**

Âlimlerden birine “kiminle sohbet edeyim” diye soruldu. Cevaben “Yanında yaptığı iyiliği unutan kimse ile et, yaptığı yardımı, içinde tutup seninle buluştuğu zaman söyleyen kimseden sakın ve sana ihtiyacı nispetinde değer veren adamla da sohbet etme” denildi.

➤ **Dostlarından hiç usanmaması, daima onları sevmesidir.**

“Beni somurtkanlıkla karşılayan, ben

olmadığım zaman yerime başkasını dost tutan kimse dost değildir”.

“Dost odur ki, visali devamlı olur, herkese karşı benim sırrımı korur.”

➤ **Kişinin sevgiyi misli ile karşılmasıdır.**

Çünkü sevginin karşılığı yalnız sevgidir. Alimlerden biri şöyle dedi: **“Kim, senin hakkında temiz sevgi ile beraber güzel düşünce de taşırsa, sen de ona temiz sevgi ve itaat taşı.”**

➤ **Akrabasından ve başkalarından önce arkadaşlarının sözünü tutmasıdır.**

“Arkadaşı anamın oğlu gibi öz kardeş bilirim”.

“Beni (her yerde) hür, emrine boyun eğilir bulursun ama her arkadaşın kölesiyim”.

“Yaptığım iyilikle lütfumu birbirinden ayırt ederim, fakat malımla hukuku bir araya toplarım.”

➤ **Kişinin dostlarının şerefini, kendi şerefine üstün tutması, kendi zilletini onların zilletine tercih etmesidir.**

✓ **Kötülüğü iyilikle Def Etmek;**

➤ **Kişinin kötülüğü iyilikle karşılması, kabahati cezalandırmamasıdır.**

Sahabeden biri Hz. Peygamber (sav)’e “Ya Resulallah, bir adama gitsem, o bana kardeşlik edip (ihtiyacımı) görmese o da bana geldiği zaman aynı şeyi ben de ona yapayım mı?” dedi. Hz. Peygamber (sav) “Hayır” diye cevap

verdi.

➤ **Kişinin gücü yeterken affetmesidir.**

“İntikam almaya gücü yeterken affeden kişiyi Allah da güçlü olduğu halde affeder” denilmiştir.

➤ **Kişinin kerem sahibi olmasıdır.**

Peygamberimiz (sav) şöyle buyurdu: **“Kerem, gelmeyene gitmek, vermeyene vermek, kötülük edene iyilik etmektir.”**

➤ **Sefihe karşı hilm, kötülük edene karşı af ile davranmaktır.**

Âlimlerden rivayet edilir ki; bir adam oğluna vasiyet edip demiş ki: “Oğlum! Sana kabalık yapana yumuşak davran, sana kötülük yapanı affet. Önünde daima sulha (anlaşmaya) bir yer bırak ki, dostların sana teslim olsun, düşmanların senden utansınlar.”

➤ **Gazaptan son derece kaçınmaktır.**

Muaviye ibn Ebi Süfyan’ın şöyle dediği anlatılır: “Malik olduğum şey için neden kızayım? Malik olmadığım şey için neden kızayım? Eğer malik isem intikam almaya kadirim. Artık nefsimi gazaba sokmam. Malik değil isem, benim kızmam karşısındaki bir zarar vermez. Onun için nefsimi yine gazaba sokmam.”

➤ **Kötülüğe karşılık vermemek suretiyle kardeşliği düzeltmektir.**

Abdullah el-Cühenî şöyle demiştir: “Yardımlaşmada kardeşliği tazeleme ve

düşmanlığı, kötülükle karşılık vermeyi bırakmak vardır.”

✓ **Kusur Bulmamak;**

➤ **Önüne getirilen yemekte kusur bulmamaktır.**

Ebu Hureyre (ra) Peygamberimizin hiçbir yemeği ayıplamadığını, iştahı varsa yediğini, iştahı yoksa yemediğini nakletmiştir.

➤ **Başkasının kusurlarını bırakıp, kendi kusuruyla meşgul olmaktır.**

Zünnûn (ra) “Kim insanların kusurlarına bakarsa kendi nefsinin kusuruna karşı kör olur. Kim kendi kusuruna bakarsa insanların kusurlarına karşı kör olur.” demiştir.

✓ **Güzel Ahlak Sahibi olmak;**

➤ **Cennet ehlinin ahlakıdır.**

Sahabeden aktarılır ki, Enes (ra) hasta oldu. Dostlarından biri onu sormaya geldi. Enes hizmetçisine dedi ki, **“Bir ekmek parçası da olsa ihvanımıza ver. Zira ben Allah Resulü (sav)’nün şöyle dediğini işittim: “Mekârim-i Ahlak (güzel ahlak) cennet ehlinin işlerindedir.”**

Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: **“Allah için ziyaretleşme mekârim-i ahlaktır.** Ziyaret edilen kimse yanında ne varsa onu kardeşine ikram etmelidir. Yanında sadece bir damla su dahi olsa (onu ikram eder). Eğer ikram etmesi mümkün olan şeyi kardeşine ikram etmezse o kimsenin gündüzü ve gecesi Allah’ın gazabı içinde kalır.”

➤ **Kullanılırsa güzel olur.**

Âlimlerden biri “güzel ahlak Allah’ın kitabına yapışmak ve Allah elçisi (sav)’nin sünnetine uymak, güleç yüzlü olmak, eziyetten el çekmek, çokça iyilik etmektir” demiştir.

➤ **Kulun nefsi için şu beş şeyi muhafaza etmesi ve hiçbirini bırakmamasıdır.**

Bu beş şey, emaneti sıyanet (korumak), sıdk, sabır, salih kardeş, gizliyi ıslahtır.

➤ **Zahirde (görünürde) güzel ahlakı kullanmak, bâtında (görünmeyende) halleri düzeltmektir.**

Marifet sahiplerine göre, dinin on sermayesi vardır. Beşi zahirde, beşi bâtındadır. Zahirde olanlar, lisanda doğruluk, malda göz tokluğu, bedende tevazu, eziyetten el çekme ve eziyete nazlanmadan katlanmadır. Bâtında olanlar, efendisinin varlığını sevmek, efendisinden ayrılmadan korkmak, efendisine kavuşmayı arzu etmek, yaptığına pişman olmak, Rabb’inden utanmaktır.

➤ **Güzel ahlaka sarılmak her zaman Allah’ın lütfunu görmektir.**

Bu konuda âlimlerden biri şöyle demiştir: “Seninle bir insan arkadaş olsa ve kötü geçinse, sen ona güzel ahlakla davran. Geçinmen güzelleşir. Sana bir şey verilse Allah’a şükret. Çünkü kalpleri sana çeviren Allah’tır. Bir belaya uğratılsan derhal istiğfara koş ve sabret. Çünkü nefis sabırla güçlenir.”

✓ **Misafiri Sevmek;**

➤ **Ziyafet vermeyi sevmektir.**

Allah Resulü (sav) şöyle buyurmuştur: “Misafir kabul etmeyen kimsede hayır yoktur.”

➤ **Ziyafet vermek, misafire güzel ikramda bulunmaktır.**

Peygamberimiz (sav) şöyle buyurdu: “Kim Allah’a ve ahiret gününe inanıyorsa, misafirine güzel ikramda bulunsun.”

➤ **Misafire gönül hoşluğu ile hizmet etmektir.**

Peygamberimiz (sav) şöyle buyurdu: “Misafirine hizmet ettirmek kişiye ayıptır.”

✓ **Uyumlu Olmak;**

➤ **Ülfet etmek, kaynaşmak demektir.**

Peygamberimiz (sav) şöyle buyurdu: “Mü’min kendisi ile ülfet (kaynaşılan, arkadaşlık) edilendir. Ülfet etmeyen ve ülfet edilmeyen kimsede hayır yoktur. İnsanların hayırlısı, insanlara yararlı olandır.”

➤ **Halkla güzel geçinmeye sabretmek, kendisine zaruri olanla yetinmektir.**

✓ **Cömert olmak;**

➤ **Cennetin yolunu tutmaktır.**

Peygamberimiz (sav) şöyle buyurdu: “Cennet cömertlerin evidir.”

➤ **Malından kendisine asıl kalanın elinde tuttuğu değil, sarf ettiği olduğunu bilmektir.**

H.z. Aişe (ra)'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Allah'ın Resulü (sav)'ne bir koyun hediye edildi. Koyunu taksim etti. Dedim ki: "Bize sadece boynu kaldı." Allah Resulü (sav) buyurdu ki: "Bize boynu hariç tamamı kaldı."

➤ **Verebileceği şeyi verip, cimrilik etmemektir.**

Peygamber (sav) bir adama sordu: "Efendiniz kimdir?" "Cedd İbn Kays'tır. Ama biraz cimridir" dediler. Peygamber (sav): "Cimrilikten daha kötü bir hastalık var mı?" dedi.

➤ **Kişinin dini hususunda cimri, malı hususunda cömert olmasıdır.**

Âlimlerden biri; "Mü'min malından ötürü aldanır, dininden ötürü aldanmaz. Münafık ise, dininde aldanır, malında aldanmaz" demiştir.

✓ **Doğru olmak;**

➤ **Her halde doğru olmaktır.**

Bir adam Peygamber (sav)'e geldi ve dedi ki: "Ya Resulallah, bana İslam'dan öyle bir amel söyle ki, artık senden sonra kimseden onu sormayayım." Allah Resulü buyurdu ki: "Allah'a inandım de, sonra dosdoğru ol."

➤ **Doğru sözlü olmak, emaneti ödemektir.**

Peygamberimiz (sav) "Dört şey vardır ki, bunlar sende olursa dünyadan kaybettiğinin önemi yoktur. Emaneti koruma, doğru söyleme, güzel huy ve helal kazançtır." buyurmuştur.

✓ **Allah için sevmek;**

➤ **Allah için birbirine sevgi beslemek, birbirine gidip gelmektir.**

Bir kudsi hadiste Allah, Peygamberinin dilinden şöyle buyurur: “Benim için birbirine sevgi besleyenler, benim sevgimi hak ettiler; (mallarını) bol bol verenler, benim sevgimi hak ettiler; benim için birbirini ziyaret edenler, birbirine gidip gelenler benim sevgimi hak ettiler.”

➤ **Allah ile yahut Resulü ile veya velileri ile sohbet etmektir.**

Ebu Osman el-Hîrî şöyle demiştir: “Kimin Allah ile sohbeti dürüst olursa, O’nun kitabını düşünce düşünce okur, sözlerini bütün sözlere üstün tutar, O’nun emrettiği adap ve ahlaka uyar. Allah’ın Resulü ile sohbeti dürüst olan O’nun ahlakına, sünnetlerine, gidişlerine uyar. Yaptığı ve yapmadığı şeylerde Peygamberin sünnetlerini kılavuz yapar. Allah’ın velileriyle sohbeti dürüst olan da onların gidişlerine, yollarına uyar, adabı ile edeplenir, adetlerini yapar. Bu dereceden aşağı düşen kimse helak olanlardandır.”

✓ **Empati yapmak;**

➤ **İnsanların sana nasıl işlem yapmalarını istiyorsan, onlara o şekilde işlem yapmandır.**

✓ **Rızık verenin Allah olduğuna inanmak;**

➤ **Allah’ın rızık hakkında verdiği**

garantiye güvenmektir.

Sehl ibn Abdillah şöyle demiştir: “Allah’ın kendisine verdiği garantiden sonra yine rızık için tasalanan kimsenin Allah katında bir değeri kalmaz.”

- ✓ **Halka saygı göstermek;**
- **Halka güzel zan beslemek, onlara saygıyı muhafaza etmektir.**
- ✓ **Şefkatli olmak;**
- **Kardeşlerini nefesine tercih etmektir.**
- **Yaratılmışlara şefkat etmektir.**

İslam âlimleri İslam’ın özünü, “**Yaradana ibadet, yaratılanlara şefkat ve merhamet**” şeklinde ifade etmişlerdir.

- **İhvana şefkattir.**

Âlimlerden birine şöyle soruldu: “**İhvanına karşı şefkatin nasıldır?**” Cevaben , “**onun yüzüne sinek konsa ben acı duyarım**” denilmiştir.

- ✓ **Tevazu sahibi olmak;**
- **Hakkı kabul etmek, güzel ahlak sahibi olmaktır.**

Âlimlerden birine tevazu soruldu. O da şöyle dedi: “**Hakka boyun eğmek, işittiğinden hakkı kabul etmektir.**”

- **Tevazu, ihvana karşı kibirlenmemektir.**

Hekimlerden biri dedi ki; “**Kibirlenmenin sonucu yalnız insanların kibirlenen kimseyi küçük görmeleri, onu çekilmez bir kişi bulmalarından ibaret değildir.**”

DARENDE-İ HAMZA EFENDİ'NİN RİSALE-İ BEY'Ü ŞİRA'SINA GÖRE SATMA ve SATIN ALMA KONUSUNDA AHİLİK İLKELERİ

Yazar özellikle tüccarlara, genelde ise alışverişle ilgisi olan herkese şunları söylüyor:

1. Ticaret ehli hırs üzere olmaya ki hırs nuru söndürür, rûyu (yüzü) soldurur. Çünkü Allahü Teâlâ'nın verdiği rızıkı harisin hırsı çekip getirmez. Rızık ancak Allahü Teâlâ'nın emrine itaat etmekle çoğalır.

2. Aldığı nesneyi kötölemeye, sattığı nesneyi de övmeye. Çünkü eğer söylediği söz hilaf ise yalan söylemiş; böylece kendine zulmedenlerden olmuştur. Doğru söylemiş olsa bile bu ancak hezeyan ve malayaniden ibaret bir durum addedilir. Esnaf ancak, müşterinin mal ile ilgili bilmediği hususları,

müşteriye anlatmakla yükümlüdür. Burada da haddi aşacak kadar konuşmamalı.

3. Sattığı malını kıymetli göstermek için doğru da olsa yalan da olsa ant içmeye. Çünkü yalan yere ant içerse yemin ahdi etmiş olur. Bu da günaha batmasına yol açar. Doğru yere ant içerse de edepsizlik etmiş olur. Çünkü Allahü Teâlâ'nın ism-i şerifiyle alçak dünyayı kastetmiş olur, bu da bir mü'mine, ahiret gözetten bir müslümana layık bir hareket olmaz.

4. Devrin ticaretle ilgili şer'i meselelerini bilmeden kesinlikle pazarlık yapmaya, bir şeyi alıp satmaya. Bir malın değerini bilmeden alışveriş yapmak gaflettir. Çünkü kazancını ve zararını bilmeden pazar afetinden kurtulmak mümkün değildir.

5. Esnaf sattığı şeyin ayıbını gizlemeye. Eğer sattığı malın ayıbı varsa, bunu müşteriye bildirmelidir. Hatta bir kimse ayıplı bir mal satımına şahit oluyorsa, onun bile müşteriye uyarması haklıdır.

Yazar burada bir de hikâye anlatır. Bu hikâye ilginç olduğu için burada nakledelim: Esnafın biri müşteriye üç yüz dirheme bir deve satar. Bu esnada yanlarında alışverişe şahit olan bir şahıs vardır. Bu şahıs, müşteri deveyi alıp giderken peşinden çağırır. "Sen bu deveyi yük için mi, yoksa binmek için mi aldın?" Müşteri: "Yük için aldım" der. Bunu işiten şahit: "Bu deve ancak binit içindir; yük taşıyamaz" der. Bunun üzerine satıcı yüz dirhemini iade eder. Fakat satıcı bu durumdan pek de memnun olmaz ve pazarlığını bozduğu

için, şahit olana çıkışır. Şahit de şunları söyler: “Biz Resul-i Ekrem’den şöyle işittik: “Yalanla bir malı elde etmek, rızkı çoğaltmaz. Allahü Teâlâ bunun bereketini giderir ve helak eder.”

6. Hıyanetten sakına. Yani sattığı nesnelere içine bir şeyler katmaktan sakına. Bunun gibi ölçü ve tartıda eksik etmek de hıyanettir.

Burada da yazar bir nükte anlatır: Adamın biri satacağı süte su katarmış. Bir gün sel gelip adamın sığırlarını öldürüp götürmüş. Durumu gören küçük kız düşünmüş ve babasına şöyle demiş: “Ey babacığım, senin süte kattığın sular can olup ineklerimizi aldı, götürdü.”

7. Çok pahalı satıp da bir kimseyi aldatmaktan sakına. Yazarın bu mevzu ile ilgili anlattığı hikâyeyi de nakledelim:

Yunus adında bir tüccarın birkaç değişik hullesi (belden aşağı ve belden yukarı olan iki parçadan ibaret olan elbise) vardı. Bunların kimi dört yüz kimi iki yüz dirhemlikti. Camiye giderken dükkânına yeğenini bırakır. Bu arada bir Arap gelir, iki yüz dirhem değerindeki hulleyi dört yüz dirheme satın alır. Yunus camiden çıktığında Arapla karşılaşır. Hullenin kendi sattıklarından olduğunu anlayınca kaçça aldığını sorar. Arap: “Dört yüz dirheme aldım” der. Yunus da “bu iki yüz dirhemden ziyade etmez; geri dön ve sahibine ver” der. Arap, “bu, bizim vilayetimizde beş yüz dirhem eder” diyerek malı vermek istemese de Yunus adamı dükkâna getirir ve iki yüz dirhemini iade eder. Yeğenini de azarlar.

8. Aldatmaksızın ve aldanmaksızın alan veya satan fakir olsa ucuzca verse yahut pahalıca alsa, belki bundan sevap hâsıl olacaktır.

9. Satıcıyla müşteri arasında pazarlığı bitmiş bir nesneyi bey mahallesinde artırıp almak haram bir davranıştır.

10. Bayi ile müşterinin pazarlığı ve sözleşmesi yaklaşmışken birinin gelip söz konusu malı müşterinin elinden almaya çalışması da mekruhtur.

11. Alım satımda satıcı satacağı bir nesneyi muhayyer saydığı anda müşteri malı kabz etmeden vazgeçerse satışın bozulmasına razı ola.

12. Geri verilmesi mümkün olan bir malın bahasını geçirmeye. Çünkü bir malın kıymetinin düşürülmesi ezadır, zulümdür. Bundan sakınmak gerekir.

13. Alacaklı çaresiz ve fakir ise sakına. Çünkü hadis-i şerifte varid olmuştur ki: **“Alacaklısına genişlik verenin her bir gününe bir sadaka sevabı yazılır.”**

14. Nakit durumunu ihmal etmeye. Yani alırken ve verirken sahte (kalp) paraya dikkat ede. Esnaf birine sahte para verse, alan da bunu bilmede, alana zulmetmiş olur. Eğer bilerek sahte para alsa bu defa da topluma zarar vermiş olur. Çünkü onu alan da bir başkasına verecek bu defa ortada kalp nakitler dönüp duracaktır. O züyûf (kalp, sahte) akçe dönüp durdukça ticarete umumi bir bozulma olacaktır. Nitekim eskiler demiştir ki: Yüz

dirhem çalmak gûnahtır, isyandır, hatadır; fakat bir sahte dirhem infak etmek meyveli gûnahtır. Yani devamlı gûnahtır. O bir dirhem halkın elinde devrettikçe halk zarardan kurtulamaz. Fakat bu züyûf akçeyi alıp mesela bir gümüşe katıp da alet yapılırsa halkın arasında dolaşmaktan kurtarıldığı için belki bunu yapan sevaba nail olacaktır.

15. Çok borç almaktan sakına. İhtiyacı olup da borç etmek lazım gelirse ödemeğe niyet ede. Zira hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur: **“Bir kimse ödemek niyeti ile borç etse melekler müvekkil olalar. Borcunu ödeyene kadar onu hıfz edip onun için dua edeler.”**

16. Ticaretinde ribadan ve ribaya yaklaşmaktan ayrıca paradan para kazanmaktan çekine. (Bu husus “Bâb-ı Ribâ”da tafsilatıyla izah ediliyor.)

17. Zalimden ve hırsızdan veya ganimet malına hıyaneti olan bir kimseden bir şey almaktan sakına.

18. Bir beldeye dışarıdan gelen bir malı, şehirde serbest satılmaması için şehir dışında karşılayıp almaya. Bu da bir şekil ihtikârdır. (Bir şeyi kıymetlensin diye saklamak. *İst: İnsanların veya ehlî hayvanların yiyeceklerine ait şeylerin satış kıymetleri yükselsin diye kırk gün kadar saklamak. Böyle yapan kimseye muhtekir denir.* Vurgunculuk, bozgunculuk.)

19. Bir tulum ile bir nesne alıp tulumunu batmandan saymaya. Yani tartılan malın darası hesaplanmalı. Asıl nesneden düşülmeli.

20. Ekmekçiye bir miktar peşin akçe

vererek, bu akçeye şu kadar ekmek alacağım, her gün lazım oldukça ver dese; ekmeğin bahası değişmediği müddetçe bir mahsuru yoktur.

21. Alıcı ile satıcı arasında sözleşme yapmadan, ya da alışverişe esas malın değeri ortaya konmadan bir kimse bir bakkaldan bazı nesnelere alsa da alınan nesnelere hesabını uzun bir zamandan sonra yazsalar bu caiz olmaz. Ancak değeri bilinen ve muayyen olanları caizdir. Değeri muayyen olmayan nesnelere alındığı vakitteki değerinin beyan edilmesi gerekir.

22. Halkın ve hayvanların yiyeceklerinden bir nesne saklamaya. Bir şeyi alırken, pahalansın da satayım, diye almaya. Buna ihtikâr denir, bunu yapan da muhtekirdir. Muhtekirler dinde de lanetlenmiştir. Fakat bir kimse bir ürünü saklamış olsa bu, ihtikâr olmaz. Yine de halkın ihtiyacı olan bir malı bekletmeyip satmak efdâldır.

23. Baliğ olmayan çocuğun yaptığı satış caiz değildir. Ancak velinin kendisine izin vermesi halinde satma ve alma akitleri geçerlidir. Bir küçük çocuğun, kendisine fayda getirecek bir nesneyi velisinin izni olmadan da alması caizdir.

24. Şehir halkının bir yiyeceğe ihtiyacı varken bunu daha pahalıya satma hırsı yüzünden şehrin uzak yerlerine götürüp oralarda satmak da haram davranışlardandır.

25. Bir kimsenin herhangi birinden bir alacak buğdayı veya arpası olsa; o kimsenin,

o nesnelere herhangi birini, bir kimseye veresiye dahi olsa satması caiz değildir. Çünkü satılacak nesnenin elde bulunması (kabz) gerekir. Elde olmayan nesnenin alım-satımı şer'an doğru değildir.

26. Kilolanan, tartılan ve sayılabilen nesnelere alan bir müşteri aynı işlemleri tekrar yapıp ki alışverişi ve alışveriş yaptığı nesnelere yemesi ve kullanması helaldir. Böyle yapmazsa fazlalık alma ihtimali olduğundan gayrin malına tecavüz olur. Fakat satıcı müşterinin gözü önünde tartıyor, sayıyorsa bu, kâfidir. Bu işlemler satıştan önce yapılmışsa alım caizdir.

27. Bir kişi satın almış olduğu menkul şeylerden, birisine bir şey satacak olsa, bu satışın sıhhati için ilk satıcısından onu kabz etmiş olması gerekir. Yani satılacak bir nesnenin bizatihi mülkiyet altında olması şarttır. Var olmayan veya yok olmak gibi bir tehlikesi bulunan bir şeyin satış akdi caiz değildir. Mesela meyvenin ağaçta oluşmadan satışı caiz olamaz.

Görüldüğü gibi Risâle-i Bey ü Şirâ ahiliğinin, daha çok alışverişle ilgili hususlarının ele alındığı ve alışverişte bugün de yaşanan pazarlık, alınan bir malın sonradan fark edilen kusuru karşısında ne yapılması gerektiği, fahiş fiyatla mal satmanın getireceği maddi ve manevi zararlar, stokçuluk, müşteriye kandırmanın zararları gibi birçok konunun temas edildiği ve karşılaşılan problemlere ahlaki bir çözümün sunulduğu iktisadi, didaktik bir eserdir.

AHİLERİN ÇÖZÜLÜŞÜ ve YIKILIŞI

Ahilerin XVI. Yüzyıldan itibaren Loncalara dönüşmeye ve çözülmeye başladığı kabul edilir.

Aslında ahi örgütü,esnaf ve sanatkar kuruluşlarının “gedik” haline gelişine kadar yani 1727 yılına dek sürmüştür⁽²⁹⁾.

Ahilerin çözülmeye başladığı dönem, aynı zamanda coğrafi keşiflerinin Osmanlı Devleti’ni etkilediği dönemdir. Coğrafi keşifler sonucunda Avrupalıların sömürge imparatorlukları kurdukları, doğrudan Hindistan ya da uzak doğunun mallarının müşterileri olmaları dünyanın ekonomik olduğu kadar siyasi dengelerini de bozmuştur.

Coğrafi keşiflerin ardından Avrupa,

zenginleşmesine paralel sanayi devrimini gerçekleştirdi.

Avrupa devletleri, sömürgeleştirdikleri ülkelerin yer altı ve yerüstü zenginliklerini ülkelere taşımaları sonucu olağanüstü denecek şekilde bir anda zenginleşmişlerdir. Bir taraftan altın ve gümüşe sahip olmaları diğer taraftan sanayi devrimi ile seri ve kitlesel üretim yapmaları Osmanlı Devleti'ni olumsuz etkilemiş, özelde Akdeniz limanları, genele ise ülke ekonomisi fonksiyonelliğini kaybetmiştir. Çünkü el tezgâhları ile küçük atölyeler Avrupa'nın seri üretimine karşı rekabet edememiş, yavaş yavaş kapanmaya başlamışlardır. Zira hükümet yasaklamış olsa bile değişik yollardan dışarıya çıkarılmış hammadde pahalılaşmış ve iç üretime darbe vurmuştur. Bunun sonucunda iç üretim yeterli olamadığı gibi fiyat ve kalite de Avrupa mallarıyla rekabet edememiş, ekonomik değişim yönetilememiştir.

Osmanlı Devleti'nin sınırları içinden geçen İpek ve Baharat yollarının fonksiyonlarını kaybetmeleri, Osmanlılarda hammaddenin pahalılaşması hem ekonomik darlığa hem de zanaatların duraklamasına neden olmuştur. (İsmail Cem, s.145)

Osmanlı ekonomisinin zayıflamasının bir sonucu olarak yeniçeri ve sipahi gibi askeri zümreler sanat hayatına el atmışlardır. Bunlara 1587 yılında çıkartılan bir fermanla esnafılık hakkı tanınmıştır.

Esnaf arasına katılan bu grupların, Ahi

birliklerinin çözülmeye doğrudan ve dolaylı tesirleri olmuştur. Doğrudan tesirlerinin başında bu grupların bazı kârlı alanlara bütünüyle hâkim olmaları, buralarda da Ahi ahlak kaidelerine uymayan bir üretim ve ticaret hayatını geliştirmeleri gelmektedir. Bunlar elbirliği ile Ahi birliklerinin imtiyaz ve salahiyetlerini çiğneyerek en kârlı iş alanlarına yönelmişler ve “yeniçeri zorbalığı” sayesinde buralarda hâkim olmaya başlamışlardır. Ele geçirdikleri ticaret ve sanat alanlarında, Ahi ahlak kaidelerinin hiçbirini uygulamaya yanaşmayan bu gruplar en küçük müdahalede silahla ortaya çıkmaktaydılar. Bütün bunlar Ahi birliklerinin fonksiyonlarını kaybederek çözülmelerine doğrudan sebep olmuştur.

Sözü edilen gelişmelerin Ahi birlikleri üzerindeki dolaylı etkilerine gelince bu etkiler de şu şekilde ortaya çıkmaktadır: Birçok kârlı iş alanlarını kaybeden, hammadde darlığı çeken, işe yarar çırak ve kalfalarını yeniçeri esnafına kaptıran bu zümreler, zamanla geçimlerini bile temin edemez duruma gelince, geleneksel üretim organizasyonunun dışına çıkmaya ve artık onlar da üretimde hammaddeden kısmaya ve kırpmaya, standartlara uymamaya, başkalarının çıraklarını ayartmaya, müşterilerini yalan yemin ve sahte teminatla kandırmaya başlamışlardır. Bu yüzyılda esnafa karşı yöneltelen eleştirilerin, üretimde geleneksel kurallara başlı kalınmadığı noktasında yoğunlaşmasının sebebi budur.

Çözülme sonucu loncalaşan Ahi birlikleri, daha sonra “gedik”ler haline dönüşmüştür. Resmi terim olarak “gedik” kelimesine

Ülkemizde 1727'den sonra rastlanmaktadır.

Türkçe olan "gedik" kelimesi tekel ve imtiyaz anlamına gelir. Sahiplerince yapılacak iŖi baŖkalarının iŖleyememesi ve satacağı Ŗeyi baŖkalarının satamaması Ŗartıyla hükümet tarafından verilen senedin içindeki hükümlerin kullanılması ve yürütülmesidir. Bu tarzda esnaf ve sanatkrlık 17 Haziran 1861 tarihine kadar devam etmiŖ, bu tarihte çıkartılan bir tüzükle sanat ve ticarete tekel usulü kaldırılmıŖtır. Loncalar ise 1912 yılında çıkartılan bir kanunla tamamen ilga edilmiŖtir.

Burada bir noktayı bilhassa belirtmek gerekiyor. O da tamamen fonksiyonsuz hale geldikten sonra bile bu birliklerin uzun süre yaŖamak için direnmiŖ olmalarıdır. Her Ŗeye rağmen meŖrutiyete kadar İstanbul'da özellikle "peŖtamalı" esnafı arasında yaŖatılmaya alıŖılan Ahi geleneği, bundan sonra bütünüyle kaybolmaya yüz tutmuŖtur. Cumhuriyetten sonra çıkartılan tekke ve zaviyeleri yasaklayan kanun ise bu birliklerin son kalıntılarını da silip sprmŖtir⁽³⁰⁾.

DİPNOTLAR

1. ÇAĞATAY, Neşet, 1989. Bir Türk Kurumu Olan Ahilik, Ankara; Türk Tarih Kurumu. s.1
2. Çağatay, a.g.e. s.203
3. Diyanet İslam Ansiklopedisi. C.1/530
4. Çağatay, a.g.e. s.2
5. İslam Ansiklopedisi, Fütüvvet Maddesi
6. Kuşeyri Risalesi, s.473-474
7. Kuşeyri Risalesi, s.321
8. Kitabü'l-Fütüvve, s.29
9. El-Fütuhât, III, 234
10. ULUDAĞ, Süleyman, Diyanet İslam Ansiklopedisi, Fütüvvet Maddesi
11. ANADOL, Cemal. 1991. Ahilik Kültürü ve Fütüvvetnameler. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları. s.4'te 20.dipnot
12. KÖPRÜLÜ, Fuad, 1984. Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu. Ankara: Türk Tarih Kurumu. 2.Baskı.s.99
13. TOĞAN, Velidi,1981. Umumi Türk Tarihine Giriş. İstanbul: Enderun Kitabevi. 3. Baskı. c.1/380
14. DANIŞMAN, Zuhuri, 1970. Osmanlı İmparatorluğu Tarihi. Sile Matbaası. C.2/734
15. Çağatay, a.g.e. s.92
16. Çağatay, a.g.e. s.92

17. a- Anadol, a.g.e. s.63
b-İVGİN, Hayrettin,1996. I. Uluslar arası Ahilik Kültürü Sempozyum Bildirileri. Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları. s.73-74
18. a-Çağatay, a.g.e. s.244
b-ŞEKER Mehmet, I. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu, 2004. Kırşehir. C.2/s.841
19. KILAVUZ M.Akif ,I. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu, 2004. Kırşehir. C.2/s.628
20. Çağatay, a.g.e. s.137
21. GÜLVAHABOĞLU Adil, Ahi Evran Veli ve Ahilik .Ankara-1991,s.220
22. EKİNCİ, Yusuf, 2008. Ahilik. 10. Baskı, Ankara. s.164
23. GÜLLÜLÜ, Sabahattin, 1992. Ahi Birlikleri, İstanbul: Ötüken Yayınları. s.136
24. Güllülü, a.g.e. s.141
25. Çağatay, a.g.e. s.169
26. Ekinci, a.g.e. s.369
27. SÜLEMİ, Çev: Süleyman Ateş, 1977. Tasavvufta Fütüvvet. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
28. TOK, Vedat Ali, 2004. I. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu. Kırşehir. C.2/877-884
29. Çağatay, a.g.e. s.236
30. Ekinci, a.g.e. s.174-176

Ustadan Usta Adayına Öğütler:

“Bak oğul, alimlerin dediklerini, kahyaların
öğütlerini, ustan olarak benim
sözlerimi tutmaz isen...

Ana, baba, hoca, usta hakkına
saygı göstermezsen...

Tanrı buyruklarını dinlemezsen
şu parmaklarım yarın ahirette boynunda olsun!”

“Taşı tut altın olsun.

Allah seni iki cihanda aziz etsin.

Tuttuğun işten hayır gör.

Erenler, pirlere hep yardımcın olsun.

Allah rızkını bol etsin, yoksulluk göstermesin,
sıkıntı çektirmesin.